

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 56.

Lördagen den 9 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 4 och 5 innevarande månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående provisoriska lönerregleringar för viss till lantförsvaret och marinen hörande personal;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om avlöning åt värnpliktiga, som fullgöra krigstjänstgöring vid vissa industriella eller andra anläggningar eller fartyg;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av flottans station i Stockholm m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 195, i anledning av väckt motion angående avlöningen för till tjänstgöring inkallad reservpersonal tillhörande marinen;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen under punkt 18 av fjärde huvudtiteln, dels ock i särskild proposition gjorda framställning angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren ävensom i ämnet väckt motion;

nr 197, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader för år 1918;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade bestämmelser för trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds export av malm från Grängesbergs malmfält ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 201, i anledning av väckta motioner angående uppförande å riksstat av vissa utgifter m. m.;

bevillningsutskottets memorial nr 65, angående förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst åtnjuta avdrag för erlagd tonnageavgift; samt

jordbruksutskottets memorial nr 124, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos jordbruksutskottet.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 113, punkten 1 — med anledning av kamrarnas beslut över vad utskottet i sitt utlåtande nr 48, punkten 1, hemställt i fråga om det i den ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» ingående bestämda anslaget till lantbruksinstitutet m. m. — föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen bifaller vad utskottet hemställt under punkt 1 i sitt utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att under ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» med beteckning »understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter» uppföra ett nytt förslagsanslag, *högst* 100,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 29.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 767, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 70 ja och 131 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 169 ja och 160 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Efter det jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 48, punkten 2, hemställt, att riksdagen måtte till anordnande av utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna i huvudsaklig överensstämmelse med den av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta plan å extra stat för år 1918 anvisa ett förslags-

anslag av 7,000 kronor, hade kamrarna i ärendet fattat olika beslut.

Med anledning härav anställdes nu jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 113, punkten 2, föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen bifaller vad utskottet hemställt under punkt 2 i sitt utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att till anordnande av utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna i huvudsaklig överensstämmelse med den av chefen för jordbruksdepartementet i statsrådsprotokollet tillstyrkta plan å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, av *högst* 7,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 38.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 768, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 73 ja och 130 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 166 ja och 168 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Efter det jordbruksutskottet i utlåtande nr 91 hemställt, att en av herr Osberg i andra kammaren väckt motion, nr 8, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och kamrarna härom stannat i olika beslut, anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 115 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må bifalla vad utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 91, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat anslå en summa av 50,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att därutav efter noggrann prövning tilldela uppfinnare av lantbruksmaskiner pris i enlighet med det värde uppfinningen kan anses äga.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 56.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 769, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 45 ja och 159 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 120 ja och 215 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 64, punkten 1, föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad utskottet hemställt eller att riksdagen må medgiva, att vart och ett av avlidne maskinisten vid garnisonens i Boden vattenledningsverk B. E. T. Svenssons minderåriga barn Arnold Teodor, Greta Matilda, Tord Adolf och Stig Bror må från allmänna indragningsstaten åtnjuta årligt understöd av etthundrafemtio kronor, att utgå från början av innevarande år till och med den månad, under vilken 18 års ålder uppnås, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid punkten fogade reservationen och således beslutit, att maskinisten vid garnisonens i Boden vattenledningsverk B. E. T. Svenssons änka Ida Maria Svensson, född Flodin, samt makarnas minderåriga barn Arnold Teodor, Greta Matilda, Tord Adolf och Stig Bror må från allmänna indragningsstaten åtnjuta understöd, änkan Svensson tre hundra kronor samt vart och ett av barnen ett hundra kronor att från 1917 års början årligen utgå till änkan Svensson, så länge hon lever ogift. och till vart och ett av barnen till dess det uppnått 18 års ålder.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 70.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 770, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 48 ja och 158 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 109 ja och 228 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 64, punkten 2, föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad utskottet hemställt eller att riksdagen må medgiva, att fodermarsken H. F. E. Ingvarssons änka Maria Ingvarsson, född Olsson, och makarnas tre minderåriga barn må från och med den 1 februari 1917 å allmänna indragningsstaten åtnjuta årliga understöd, änkan så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd med tvåhundra kronor om året samt vart och ett av barnen intill uppnådd ålder av 21 år med trettio kronor årligen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid punkten fogade reservationen och således beslutit, att fodermarsken H. F. E. Ingvarssons änka Maria Ingvarsson, född Olsson, och makarnas tre minderåriga barn må från och med den 1 februari 1917 å allmänna indragningsstaten åtnjuta årliga understöd, änkan så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd med 300 kronor om året samt vart och ett av barnen intill uppnådd ålder av 18 år med 100 kronor årligen.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 77.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 771, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 39 ja och 164 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 94 ja och 241 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 64, punkten 3, föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad utskottet hemställt eller

a) att envar av nedannämnda vid statens järnvägsbyggnader anställda eller förut anställda personer, nämligen förmännen Jonas Gustaf Jernberg, Otto Wilhelm Johansson Husberg, Johan Alfred Johansson och Olof Olsson, stenarbetarna Karl Samuel Forsgren, Johan Johansson Linder och Sven Magnus Andersson samt arbetarna August Magnusson Hedelin, Per Johan Lundbäck, Johan Fredrik Melin, Jakob Bengtsson Lund, Jan Jansson, Alfred Gotthard Andersson, Karl August Bergdahl, Carl Magnus Johansson Löndahl, Karl August Lagerström, Frans August Johansson och Anders Petter Andersson må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigats eller varder entledigad från sin befattning vid statens järnvägar — dock icke i något fall för tid före den 1 januari 1917 — under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till belopp av 300 kronor, under villkor emellertid att, därest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till ett för envar beräknat årligt medelinkomstbelopp av respektive 1,200 kronor för förman och yrkesarbetare samt 1,000 kronor för vanlig arbetare eller därutöver, pensionen skall, så länge sistnämnda anställning varar, upphöra att utgå samt att vid sådan avlönings uppbärande i övrigt pensionen skall minskas, så att densamma jämte avlöningen uppgår till högre belopp än nämnda medelinkomst; och

b) att den järnvägsarbetaren Oskar Alsterlén eller Alsterlind av 1894 års riksdag å allmänna indragningsstaten beviljade pension av 160 kronor må höjas till 300 kronor, att utgå under hans återstående livstid från och med månaden näst efter den, under vilken han erhåller entledigande från nu innehavande anställning vid statens järnvägsbyggnader, dock med villkor att, därest han framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till 1,200 kronor eller därutöver för år räknat, pensionen skall, så länge anställningen varar, upphöra att utgå samt att, vid sådan avlönings uppbärande i övrigt, pensionen skall minskas, så att densamma jämte avlöning icke uppgår till mer än sistnämnda belopp, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit vad utskottet hemställt med den ändring i momenten a) och b), att i vartdera av dessa moment beloppet 300 kronor utbyts mot 400 kronor.

Vid omröstningen slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 61.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 772, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 61 ja och 145 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 132 ja och 206 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av första särskilda utskottet i dess memorial nr 18 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med *första kammaren* vill, att riksdagen med anledning av herr Thorssons m. fl. motioner nr 211 och 212 må medgiva:

a) att såsom tillägg till de understödsbelopp, som utgå jämlikt § 2 i kungl. förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd), sådan nämnda § lyder enligt kungl. kungörelsen den 17 september 1914, må för tjänstgöring, som infallit eller infaller under *år 1917*, utgå för dag räknat följande belopp, nämligen:

för arbetsför hustru och ett barn	40 öre
» arbetsför hustru och två eller flera barn	50 »
» mindre arbetsför hustru	40 »
» mindre arbetsför hustru och ett barn	50 »
» mindre arbetsför hustru och två eller flera barn	65 »
» ett barn, om fadern är änkring eller fränskild	40 »
» två eller flera barn, om fadern är änkring eller fränskild	50 » ;

b) att den höjning av understödet, som jämlikt föreskrift i berörda § äger rum under den tid värnpliktig deltagar i reservtruppövning eller landstormsövning, må beräknas jämväl å förut angivna tillägg;

c) att fjärde huvudtitelns förslagsanslag till de värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning, om vars ökning med 399,475 kronor Kungl. Maj:t gjort framställning i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, må för nu ifrågavarande ändamål ökas med ytterligare 215,000 kronor; samt

d) att Kungl. Maj:t må under år 1917 av tillgängliga medel förskjuta vad som för ändamålet erfordras, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med *andra kammaren*, i anledning av ifrågavarande motioner medgivit

a) att såsom tillägg till de understödsbelopp, som utgå jämlikt § 2 i kungl. förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn, sådan nämnda § lyder enligt kungl. kungörelsen den 17 september 1914, må för tjänstgöring, som infallit eller infaller under *åren 1917 eller 1918*, utgå, för dag räknat följande belopp, nämligen:

till arbetsför hustru och ett barn	60 öre
» arbetsför hustru och två eller flera barn	75 »
» mindre arbetsför hustru	60 »
» mindre arbetsför hustru och ett barn	75 »
» mindre arbetsför hustru och två eller flera barn	95 »
» ett barn, om fadern är änking eller fränskild	60 »
» två eller flera barn, om fadern är änking eller fränskild	75 » ;

b) att den höjning av understödet, som jämlikt föreskrift i berörda § äger rum under den tid värnpliktig deltagar i reservtruppövning eller landstörmsövning, må beräknas jämväl å förut angivna tillägg;

c) att fjärde huvudtitelns förslagsanslag till de värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m., om vars ökning med 399,475 kronor Kungl. Maj:t gjort framställning i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, må för nu ifrågavarande ändamål ökas med ytterligare **660,000 kronor**; samt

d) att Kungl. Maj:t må under år 1917 av tillgängliga medel förskjuta vad som för ändamålet erfordras.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 51.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 773, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 34 ja och 169 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 110 ja och 220 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Sedan kamrarna vid behandling av väckt fråga om tilläggsunderstöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar, fattat olika beslut, hade första särskilda utskottet i sitt memorial nr 19 för frågans avgörande genom gemensam omröstning föreslagit en sedermera av båda kamrarna godkänd voteringsproposition.

Första kammarens beslut i ärendet innebar antagande av det

förslag, som innefattades i en vid första särskilda utskottets utlåtande i ämnet fogad reservation, däri hemställts, att riksdagen måtte medgiva,

dels att såsom tillägg till de belopp av en krona, resp. 25 öre, som utginge jämlikt kungl. förordningen den 13 augusti 1914 om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar, finge för tjänstgöring — in- och utryckningsdagar inberäknade — som infallit eller infölle under år 1917, utgå 50 öre, resp. 15 öre om dagen, allt under samma villkor, som gällt för understöds utgående enligt ovanberörda förordning;

och dels att härav föranledda kostnader finge bestridas av medel, som av riksdagen beviljats eller komme att beviljas för tryggnande av rikets neutralitet.

Jämlikt § 65 riksdagsordningen anställdes nu omröstning över berörda voteringsproposition, sam hade följande lydelse:

Den, som i likhet med *första kammaren* vill antaga det förslag, som innefattas i den vid första särskilda utskottets utlåtande fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med *andra kammaren* medgivit,

dels att såsom tillägg till de belopp av en krona, resp. 25 öre, som utgå jämlikt kungl. förordningen den 13 augusti 1914 om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar, må, för tjänstgöring — in- och utryckningsdagar inberäknade — som infallit eller infaller under åren 1917 eller 1918, utgå 75 öre, resp. 20 öre om dagen, allt under samma villkor, som gälla för understöds utgående enligt ovanberörda förordning;

och dels att härav föranledda kostnader må bestridas av medel, som av riksdagen beviljats eller komma att beviljas för tryggnande av rikets neutralitet.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 53.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 774, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 33 ja och 170 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 107 ja och 223 nej, vadan

beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av första särskilda utskottet i dess memorial nr 20 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med *första kammaren* vill, att utskottets hemställan icke må av riksdagen bifallas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med *andra kammaren* medgivit,

1:o) att värnpliktig, som under år 1917 eller 1918 tjänstgjort eller kommer att tjänstgöra för rikets försvar, skall under denna tjänstgöring, in- och uttryckningsdagarna medräknade, erhålla, utöver honom enligt gällande bestämmelser tillkommande kontanta förmåner, ett särskilt tillägg av 5 kronor för termin;

2:o) att detta tillägg må utgå under enahanda villkor, som gälla för krigslön; samt

3:o) att härav föranledda kostnader må gäldas av medel, som anvisats eller komma att anvisas för tryggnad av rikets neutralitet.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 49.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 775, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 43 ja och 156 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 123 ja och 205 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av första särskilda utskottet i dess memorial nr 21, angående omorganisation av och lönereglering för överintendentsämbetet m. m., föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som, i likhet med *första kammaren*, vill bifalla utskottets förslag oförändrat och således å bygnadsstyrelsens stat upptaga arvode åt generaldirektörens ställföreträdare 1,000 kronor, bestämma lönestatens summa liksom det ordinarie anslaget till överintendents-

ämbetet till 158,200 kronor samt förklara, att för åtnjutande av nämnda arvode skola gälla de av utskottet i dess utlåtande nr 15 i sådant avseende föreslagna villkor och bestämmelser, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med *andra kammaren*, bifallit vad utskottet i förenämnda utlåtande, nr 15, hemställt med följande ändringar, nämligen att ur lönestaten uteslutits det däri upptagna arvodet åt generaldirektörens ställföreträdare, 1,000 kronor, att lönestatens summa liksom det ordinarie anslaget till överintendentsämbetet bestämts till 157,200 kronor, samt att ur de föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av avlöningsförmånerna uteslutits dels i första stycket å sidan 31 orden »liksom arvode till generaldirektörens ställföreträdare» och »där ej, vad berörda arvode beträffar, annorlunda varder av Kungl. Maj:t bestämt», dels i andra stycket å samma sida orden »annat» och »än nyss sagts», dels det stycke å sidorna 31 och 32, som börjar med orden »att den ledamot och slutar med orden »svarande belopp», dels ock i andra stycket å sidan 33 orden »dock ej arvode för ställföreträdande av generaldirektören».

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 45.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 776, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 57 ja och 146 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 138 ja och 191 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 190, föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må *dels* för anskaffande av viss *kulsprutemateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,800,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

dels för anskaffande av viss *eldledningsmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 300,000 kronor med rätt

för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

dels för anskaffande av *materiel m. m. för arméns flygväsende* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 500,000 kronor;

dels för anskaffande av viss *fortifikationsmateriel m. m.* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,254,387 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

dels för anskaffande av viss *intendenturmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 3,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,750,000 kronor;

dels ock för anskaffande av viss *sjukvårds- och veterinärmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 990,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss *kulsprutemateriel*;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss *eldledningsmateriel*;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning rörande omorganisation av arméns flygvapen;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss *fortifikationsmateriel m. m.*;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss *intendenturmateriel*;

dels ock avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss *sjukvårds- och veterinärmateriel*.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 51.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 777, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 81 ja och 127 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 161 ja och 178 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 191 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må *dels* till anskaffning av 2 *jagare* bevilja ett anslag av 5,500,000 kronor och därav på extra stat för år 1918 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 3,600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,400,000 kronor;

dels till anskaffning av *materiel m. m. för marinens flygväsende* bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 803,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna beloppet;

dels till anskaffning av *minor för flottan* bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna beloppet;

dels till *anläggning av en torpedverkstad* bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 1,365,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 365,000 kronor;

dels till anskaffning av *materiel för handelsfartygs utrustning för krigsbruk* bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna beloppet;

dels till *anläggning av brännoljecisterner i Karlskrona* bevilja ett anslag av 300,000 kronor samt därav på extra stat för år 1918 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 100,000 kronor;

dels ock till *ändring av kanonbåtarna Rota och Disa till mindepåfartyg* bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 170,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 57,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av 4 *jagare*;

dels till anskaffning av *materiel m. m. för marinens flygväsende* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av minor för flottan;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anläggning invid Jönköping av en torpedverkstad jämte avdelning för tillverkning av flygmotorer och flygplan m. m.;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av materiel till handelsfartygs utrustning för krigsbruk;

dels avslå Kungl. Maj:ts framställning om anläggning av brännoljecisterner i Karlskrona;

dels ock avslå Kungl. Maj:ts framställning om ändring av kanonbåtarna Rota och Disa till mindepåfartyg.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 49.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 778, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 83 ja och 125 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 163 ja och 174 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 376, angående beredande av kredit för bedrivande av statens verksamhet i fråga om meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran fjärde sammansatta stats- och lagutskottets memorial nr 5.

Vid föredragning av fjärde sammansatta stats- och lagutskottets memorial nr 6, angående avlöning åt dess sekreterare och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av andra särskilda utskottets memorial nr 6, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om nya ordinarie stater för statsdepartementen m. m., godkändes de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner angående valrätt och valbarhet till riksdagens andra kammare, ävensom angående valbarhet till riksdagens första kammare.

I en inom andra kammaren av herr *Hallén* m. fl. väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 378, (i utlåtandet kallad herr *Halléns* motion) hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte antaga som vilande till grundlagsenlig behandling

1:o) beträffande § 16 riksdagsordningen följande ändrade lydelse av nämnda paragrafs första stycke:

Valrätt till andra kammaren tillkommer envar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, varunder val äger rum, uppnått 21 års ålder; dock ej den som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt;

2:o) beträffande § 19 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket;

3:o) beträffande § 9 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder.

Till utskottet hade jämväl remitterats

dels en inom andra kammaren väckt motion, nr 401, av herr *Lindhagen* m. fl., som hemställt, att riksdagen för sin del måtte antaga som vilande till grundlagsenlig behandling sådan ändring av 16 § riksdagsordningen, varigenom borttoges de inskränknningar i valrätten till andra kammaren, som föranleddes av:

1) Fattigstrecket med undantag för den, som stode under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt,

2) Utskyldsstrecket,

3) Konkursstrecket,

4) Värnpliktsstrecket,

5) Åldersstrecket,

6) Flyttningsstrecket;

dels en inom första kammaren väckt motion, nr 100, av herr *von Koch*, som hemställt, att riksdagen för sin del måtte antaga som vilande till grundlagsenlig behandling följande ändrade lydelse av § 16 mom. b) av riksdagsordningen:

b) den som under löpande eller sist förflutna kalenderåret under sammanlagt mer än 4 månader åtnjutit full försörjning av fattigvården;

dels en inom andra kammaren väckt motion, nr 400, av herr *Lindhagen*, däri motionären, med instämmande av 13 ledamöter av kammaren, hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga som vilande till grundlagsenlig behandling sådan ändring i 16, 19 och 9 §§ riksdagsordningen, att kvinna i likhet med man tillerkändes valrätt till andra kammaren samt valbarhet till båda kamrarna;

dels likalydande motioner, väckta inom första kammaren (nr 130) av herr *Kvarnzelius* m. fl. och inom andra kammaren (nr 408) av herr *Edén* m. fl., (i utlåtandet kallade herrar *Edéns* och *Kvarn-*

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

zelius' motioner, däri motionärerna hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta, att §§ 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen skulle erhålla följande ändrade lydelse:

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått — — — — — sin befattnings.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

a) den som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och vilkens man är i konkurstillstånd;

c) den som häftar för understöd, vilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats den häftande själv eller dennes hustru eller minderåriga barn;

d) gift kvinna, vilkens man häftar för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats henne eller makarnas minderåriga barn;

e) den som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

f) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och vilkens man icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

g) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången av sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsövningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — — —

— — — — — tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att avsäga sig riksdagsmannaupdrag, även om icke något av nu nämnda skäl är för handen.

Avsägelse — — — — —

Konungens befallningshavande.

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den som vid valtillfället personligen sig inställer, dock att vid val av ledamöter i andra kammaren rösträtt på grund av fullmakt må utövas av röstberättigad gift man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man. Sådan fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt.

De förevarande motionerna avsågo ändrade bestämmelser dels beträffande valrätt och valbarhet till riksdagens andra kammare, dels beträffande valbarhet till riksdagens första kammare.

I förstnämnda hänseende hade föreslagits *dels* (av herrar von Koch, Hallén och Lindhagen m. fl.) vissa ändringar i bestämmelserna om den valrätt, som enligt § 16 riksdagsordningen tillkommer svenska *män*, *dels* (av herr Hallén) avskaffande av det s. k. bostadsbandet för valbarhet till andra kammaren (§ 19 riksdagsordningen), *dels* (av herrar Hallén, Lindhagen, Edén och Kvarnzelius) införande av valrätt och valbarhet för *kvinnor* (§§ 16 och 19 riksdagsordningen) ävensom (av herrar Edén och Kvarnzelius) vissa i samband därmed stående grundlagsändringar (§§ 16, 21 och 24 riksdagsordningen).

I fråga om valbarhet till riksdagens första kammare (§ 9 riksdagsordningen) hade föreslagits *dels* (av herr Hallén) sänkning av åldersgränsen och borttagande av censusbestämmelserna; *dels* (av herrar Hallén, Lindhagen, Edén och Kvarnzelius) införande av valbarhet för kvinnor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt,

1:o att riksdagen, i anledning av herr von Kochs motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta efter verkställd utredning samt med fästat avseende å en blivande ny fattigvårdslagstiftning utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning, att rösträtt vid val till ledamot av riksdagens andra kammare icke berövades någon av den anledning, att han häftade för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats honom själv, hans hustru eller minderåriga barn vid tillfällig oförvårdad nöd eller ock hans hustru eller minderåriga barn för vård vid sjukdom, för vilken i allmänhet anstaltsvård krävdes;

2:o) att

- a) herr Halléns m. fl. motion,
- b) herr Lindhagens motion, nr 400,
- c) herr Lindhagens m. fl. motion, nr 401, samt
- d) herrar Edéns och Kvarnzelius' m. fl. motioner,

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets under punkt 1:o gjorda hemställan, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

dels av herrar *Olof Olsson, Larsson* i Västerås, *Hallén, Kropp* och *Törnkvist*, som anförde:

»Ett bifall till den socialdemokratiska motionen nr 378 om allmän rösträtt för män och kvinnor, måste vara den närmast liggande åtgärd, varigenom utskottet äger tillfälle att betyga sin vilja att utan inskränkning medverka till det fulla demokratiska genombrott, som världshändelserna motivera och som utanför vårt lands gränser genomförts eller står inför sitt snara förverkligande.

På grund härav och med åberopande av den i motionen anförda motiveringen yrka vi således, att riksdagen för sin del måtte antaga som vilande till grundlagsenlig behandling:

I. Beträffande § 16 riksdagsordningen följande ändrade lydelse av nämnda paragrafs första stycke:

Valrätt till andra kammaren tillkommer envar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, varunder val äger rum, uppnått 21 års ålder; dock ej den som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt.

II. Beträffande § 19 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket.

III. Beträffande § 9 riksdagsordningen följande förändrade lydelse:

Till ledamot i första kammaren kan endast väljas man eller kvinna, som är röstberättigad inom sin kommun samt uppnått 30 års ålder»;

dels av herrar *Edén, Mannheimer, Stadener, von Zweigbergk* och *Janson* i Kungsör, vilka på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen, med bifall till de av herrar *Kvarnzelius* och *Edén* m. fl. väckta motionerna måtte såsom vilande i grundlagsenlig ordning antaga förslag till ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19, 21 och 24 i riksdagsordningen, så lydande som reservationen utvisade;

2) att riksdagen, med anledning av herrar *Halléns* m. fl., *Lindhagens* m. fl. samt *von Kochs* ifrågavarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om sådana ändringar i riksdagsordningens § 16,

att understöd av fattigvårdssamhälle icke skulle föranleda förlust av rösträtt i andra fall än de, då sådant understöd antingen utginge eller under viss tid närmast före valet utgått såsom full försörjning, vilken icke blivit återbetald, samt

att det s. k. utskyldsstrecket skulle omläggas i syfte att begränsa dess verkningar särskilt i det avseendet, att rösträtt icke skulle förloras på grund av utebliven skattebetalning i sådana fall, då ute-

blivandet berott på den skattskyldiges sjukdom, oförvållade arbetslöshet eller andra liknande, av honom själv icke vållade förhållanden;

ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill dessa utredningar kunde föranleda.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Herr Hellberg: Vi stå nu vid slutet av denna de hårda prövningarnas vår, som mången hade hoppats också skulle bli en vår för folkfriheten i vårt land.

Folkens nödtider bruka vara folkens befrielsetider. Rådlöshet inför nöd och hemsökelse gör känslan av rättslösheten starkare och väcker rättsskrav. Och den solidaritet, som nöden framtvingar, verkar som den starkaste uppfordran till dem, som hava företrädesrättigheter att dela med andra. Så har världskriget framkallat en mäktig demokratisk strömning i olika länder, och även till oss hava vågslagen av denna strömning nått fram. Vi hava undgått kriget, men vi hava icke undgått nöden. Från alla håll har under denna hårda prövningstid predikats om den enighet och sammanhållning, som densamma ålägger oss. Men samhällssolidariteten blir ett tomt ord, om den icke visar sig i offervillighet. Och det är de, som äga företrädena, som också hava plikten att gå i spetsen för denna offervillighet. Ingenting är så ägnat att i prövningen lyfta hjärtana uppåt som visad osjälviskhet och redobogenhet i svåra tider att dela både rätt och plikt lika.

Huru mycket har då vårt politiskt privilegierade parti i denna tid visat av en sådan redobogenhet, och huru mycket är det villigt att visa?

Låt oss se till.

Vi hava här i landet som bekant en 40-gradig kommunal röstskala utan motstycke i världen, vilken giver penningen övermakt i kommunerna och hälften av representationsmakten. I år liksom förut har det yrkats på folkets befrielse ur detta gyllene ok. Första kammarens majoritet gav sitt svar för några veckor sedan, och vi minnas hurudant det svaret blev. Det blev ett kallt, blankt nej, liksom förut. Förgäves vädjades under debatten till chefen för majoritetspartiet, om han icke kände tidens krav på eftergifter. Han teg. Men när huvudfrågan var avgjord, stod han upp och förklarade sig beredd att göra det offer, som *han* ansåg tiden krävde. Han förklarade, att han sent omsider beslutat sig för att uppgiva sina gamla betänkligheter mot lika preskriptionstid för kommunal- och kronoutskylder; och sedan han givit signalen, följde hela hans parti, även de som i utskottet varit mot denna lilla reform, med på hans hemställan om en skrivelse i ämnet. Detta gjorde ett mycket starkt intryck; den rike mannen hade lagt ankans skärv i offerkistan. Ett stort fosterländskt parti hade visat vad det i nödens stund hade att lägga på fosterlandets altare.

Nu är turen kommen till den politiska rösträtten. Där möter man först och främst frågan om de streck, som utestänga så många

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

av de fattiga från rösträtt. Och där har dyrtiden direkt givit dubbel styrka åt reformkraven. Fattigdomen i denna tid straffar sig själv och blir ytterligare straffad. Nöden drabbar endast de fattiga. Det höres visserligen allt emellanåt en fras att alla få känna på dessa prövningar. Detta är ingenting annat än en oblyg osanning. De rika lida aldrig nöd. Förnödenheterna äro dyrare, men vad gör det dem? De övre 10,000 leva var dag kräsliga och i utmanande överflöd, medan folket svälter. Vi kunna se det dagligen, när vi gå förbi fönstren på våra finare restauranger. Men icke nog med att de fattiga få svälta för att icke inkomsterna räcka till; de förlora av samma skäl sina medborgerliga rättigheter. Det blir ingenting över till skatten. Men om skatten icke är betald, mista de sin rösträtt. Huru högt upp inom arbetarlagren denna förlust av rösträtten på grund av dyrtiden går, kan belysas med ett litet konkret exempel. Vid kravallerna på Gustav Adolfs-torg den 5 juni uppstod ett samtal mellan en arbetare och en student. Det började därmed, att arbetaren värdjade till studenten såsom en bildad man — ty det finns hos den obildade klassen en föreställning, att en smula boklig bildning skall medföra en starkare känsla för rätt och billighet, vilket i många fall som bekant är ett komplett misstag — huruvida studenten fann, att polisen hade betett sig, som den bort göra. Studenten hade som god högerman precis samma uppfattning, som vi hörde från denna kammars majoritetsledare i går, att polisen hade skött sig förträffligt. Emellertid fortsattes samtalet, och arbetaren kände ett behov att för denne unge bildade man lägga fram sin egen ställning. Han berättade, att han förtjänade 8 kronor om dagen. Han tillhörde sålunda verkligen överklassen inom arbetarlagren. »Men», förklarade han, »det räcker endast så knappt i dessa tider, att jag icke får äta mer än ett ordentligt mål om dagen». Jag vet icke, om den unge studenten tyckte, att arbetaren levde slösaktigt — det är annars mycket vanligt, att överklassen förundrar sig över hur slösaktig underklassen är. Men arbetaren gick vidare och sade: »Det är icke nog med det, utan nu mister jag rösträtten; jag har att betala 245 kronor i skatt, kan herrn säga, huru jag skall åstadkomma det i dessa tider?» — »Herrn» blev naturligtvis svarslös, som överklassen alltid blir, när den ställes ansikte mot ansikte med frågan, huru underklassen skall reda sig på sina resurser. Detta var — märk väl! — en frisk arbetare, en arbetsför man, som hade arbete och hade bra betalt för sitt arbete. Huru skall det då ställa sig för dem, som äro sjuka eller arbetslösa? Svaret ger sig självt.

Utskottet är nog välvilligt att på sitt oförlikneliga språk uttala, att underlåtenhet att betala skatter i vissa fall kan vara »förklarlig». Jag förmodar, att utskottets majoritet anser ett sådant fall som detta »förklarligt». Men utskottet anser den omständigheten att sådana fall kunna förekomma icke alls ägnad att rubba den viktiga principen, att fullgörandet av vissa skyldigheter mot stat och kommun skall utgöra villkor för rösträttens utövande. Ett mycket lätt villkor för de mera burgna, ett ibland mycket svårt,

ja rent av uppfyllbart villkor för många fattiga — och så bör det naturligtvis vara; det är normal samhällsrättvisa.

Så finns det ju ock sådana, som särskilt i denna dyrtid icke blott icke kunna betala skatt, utan icke ens kunna få utgifterna för själva livsuppehållet att räcka till. De äro dömda att anlita fattigvården, och de mista naturligtvis också rösträtten. Jag skall icke gå in på deras ställning, då en efterföljande talare av mitt parti, som är motionär i frågan, kommer att närmare beröra den. Så mista i alla fall hundratusental av den fattiga befolkningen sin rösträtt på grund av bestämmelser, som endast drabba dem, men icke de mera välställda.

Härutinnan har från vänsterpartiernas sida yrkats på större rättvisa vare sig genom avskaffande eller modifikation av dessa bestämmelser. I avseende på utskyldsstrecket har utskottet givit ett blankt nej till svar på dessa yrkanden. I fråga åter om fattigvårdsstrecket har utskottet tillstyrkt en skrivelse till Kungl. Maj:t. vari det begäres en förändring av dessa bestämmelser av den innebörd, »att rösträtt vid val till ledamot av riksdagens andra kammare icke berövas någon av den anledning, att han häftar för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats honom själv, hans hustru eller minderåriga barn vid tillfällig ofövärdad nöd eller ock hans hustru eller minderåriga barn för vård vid sjukdom, för vilken i allmänhet anstaltsvård kräves». Det är sålunda för de allra mest uppenbart upprörande, trängande fallen, som utskottet har gått med på att yrka en förändring av fattigvårdsstreckets bestämmelser.

Därmed har högern gjort andra offer åt tidskravet på vidgad medborgarrätt i denna prövningens tid.

Men därmed är också partiets offerkraft i detta avseende uttömd. Ett ögonblick troddes det, att partiet skulle rå med att bringa ännu ett tredje och något större offer, att offerkraften skulle räcka till för en eftergift även i den stora frågan om kvinnans politiska rösträtt och valbarhet. Det var flera tecken, som tydde på, att någonting sådant var åtminstone ifrågasatt, och det uttalades betecknande nog i en av de allra mest aggressiva högertidningarna, att eftersom det ser ut som om kvinnorösträtten i alla fall måste komma, det kunde vara så gott att taga den lika gärna först som sist.

Det fanns för övrigt också de som spådde, att regeringen i svaret på den Brantingska interpellationen om författningsrevision skulle för att visa sin goda vilja taga sig an den frågan, som ju egentligen icke är ägnad att vara någon politisk skiljefråga, då det icke lär kunna av någon visas, till vilket partis förmån framför de andras kvinnorösträttsreformen skulle leda. En och annan mindes kanske också, huru artigt den Lindmanska regeringen för tio år sedan uttalade sig om den kvinnliga rösträtten, vars genomförande förklarades skola komma ganska snart, och man trodde kanske nu, att de båda ledamöter av den nyssnämnda regeringen, som sitta i den nuvarande, till äventyrs skulle hava bevarat något minne av de vackra

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

ord, som de för tio—elva år sedan ägnade kvinnorna, då dessa kommo med sin framställning. Men i den nuvarande statsministerns svar berördes icke kvinnans rösträtt med ett enda ord, fastän den var uttryckligen nämnd i interpellationen och fastän den till skillnad från den kommunala rösträtten ännu alltjämt var oavgjord.

Emellertid, redan dagen innan detta svar kom från regeringen, hade högern i utskottet offentliggjort och motiverat sin avvisande hållning i denna fråga.

Jag må väl om den motivering för avslagsyrkandet, som utskottet åstadkommit, säga, att den verkar åtminstone inte imponerande. Där bekännes först, att meningsskiljaktigheter råda inom utskottet, som majoriteten för korthetens skull kallar sig. Där har funnits en riktning som — för att bruka utskottets dräpliga formulering — »på grund av sin uppskattning av kvinnans betydelsefulla, men från mannens verksamhet artskilda uppgift inom samhällslivet» ansett, att hon bör utestängas från politisk rösträtt. En annan riktning har, säger utskottet, »i den rörelse för ökade politiska rättigheter åt kvinnorna, som gjort sig gällande såväl i Sverige som i främmande länder, sett en följd av den större självständighet, kvinnan alltmer i sin verksamhet kommit att intaga, och har ansett, att frågan om kvinnornas delaktighet i det politiska livet icke med fog kan helt undanskjutas, utan tvärtom, sedan spörsmålet i hela dess vidd omsorgsfullt prövats, bör upptagas till lösning.» Dessa båda delvis motsatta uppfattningar inom utskottshögern hava emellertid enat sig om att yrka avslag och motivera detta avslag med behovet av en ny utredning.

Det är många och underliga ting, som utskottet anser böra utredas, innan något beslut kan fattas i denna fråga.

Först och främst anser utskottet, att det bör utredas, huruvida rösträtt bör tillkomma kvinnor i samma omfattning som männen, att det sålunda kan sättas i fråga, huruvida icke för dem en särskild åldersgräns bör fastställas, och för att kunna få någon norm för den gränsen anser utskottet, att det bland annat bör undersökas, huruvida kvinnan med hänsyn till sin verksamhet lika fort som mannen tillägnar sig de politiska insikter och det intresse för hithörande frågor, som krävas för rösträttens utövande. Vidare framhålles det, att kvinnorna — något som redan klagades över i Fritiofs saga — dessvärre äro för talrika här i världen, att de hava stor övervikt gent emot männen och att det visar sig att denna övervikt är större i städerna än på landsbygden och större i Stockholm än i andra städer. På grund härav bör man då undersöka, huru ett lämpligt åldersstreck skall kunna fastställas — jag förmodar, att det inte är utskottets mening, att det skulle gå så enkelt, som de rösträttsvänliga kvinnorna från högerhåll för någon tid sedan yrkade, nämligen, såvitt jag minns rätt, att åldersstrecket skulle sättas vid trettio års ålder och sedan successivt sänkas, utan jag antar, och därpå tyder också vad som sedermera säges i utskottsbetänkandet, att det skulle vara olika åldersstreck för land och stad och förmodligen också olika för Stockholm och andra städer. Detta skall nu, som sagt,

först och främst utredas. Men ytterligare bör det statistiskt undersökas »huru kvinnorna inom de ålderskategorier, som kunna ifrågakomma, fördela sig med avseende å yrke, civilstånd och familjeställning m. m.», ty utskottet anser, att det skulle vara »till stort intresse för bedömandet av frågan om verkningarna av rösträttens eventuella utsträckning på det ena eller det andra sättet» att känna det. Men inte nog med detta. Det behövs också en utredning angående åtgärder, som kunna trygga ett lika talrikt deltagande i valen från kvinnornas sida som från männens, och därvid bör särskilt beaktas, att kvinnorna i städerna hava lättare än kvinnorna på landsbygden att komma tillstädes, något som ju inte vore önskvärt — man förstär av vilken anledning. Den enkla åtgärd, som från vänstersidan föreslagits, nämligen att det skulle medgivas rätt för man och hustru att ömsesidigt ge varandra fullmakt vid valen, anses otillfredsställande: det är bara ett litet moment i den stora frågan. Det måste utredas, huruvida det inte också behövs en mer utvidgad rätt att rösta med fullmakter — alltså en åtgärd stick i stäv mot yrkandet från vänstersidan i år om inskränkning i eller rent av slopande av fullmaktsröstningen. Vidare skulle det utredas, huruvida det skall medgivas rätt att i brev insända röstsedlar till valförrättaren, ja, rent av huruvida inte röstplikt bör införas. I alla dessa frågor skulle det alltså bli en sorgfällig omprövning. Men även om de bleve utredda, finnas ännu andra kvar. Det kan bl. a. befaras, att hustrun till en man, som förlorat sin rösträtt på grund av utskylsstreet, skulle kunna genom boskillnad komma i åtnjutande av rösträtt. Intill dess att detta blivit omsorgsfullt prövat och utrett, kan det icke bliva tal om att gå med på någon kvinnlig rösträtt här i landet.

Jag har kort och summariskt refererat skälen för utskottets avslagsyrkande. Jag skall inte upptaga dem till prövning, ty jag tycker, att de tala för sig själva. De frisinnade utskottsreservanterna hava verkligen gjort sig det besväret att kort bemöta dem allesammans. Det synes mig vara en överflödsgärning, men man har i alla fall gjort det, och det behöver då inte göras om.

Ja, herr talman och mina herrar, sådana äro de skäl, på vilka högern i denna kammare — ty det är naturligtvis den, som haft ledningen inom utskottet — yrkat avslag på förslaget om kvinnornas rösträtt i nådens år 1917. Jag må säga, att jag betvivlar, att i något annat land än Sverige och av något annat parti än den svenska högern en sådan motivering i närvarande tid kunnat framföras i denna fråga. När jag läste utlåtandet, tänkte jag ovillkorligen på att det är ändå barmhärtigt här i världen, att glömskan ibland faller över människornas ord och gärningar, och jag tror, att den tid inte är synnerligen avlägsen, då majoriteten inom utskottet skulle kunna känna sig glad om vad den detta år producerat i motiveringsväg för avslag å förevarande förslag vore förgäta. Det är ju inte sagt, att det blir glömt: erfarenheten har visat, att uttalanden av en något liknande valör med detta bli ganska rara kuriositeter i framtiden. Litet var hava vi läst ett uttalande av någon bland rikets hovrätter mot kvinnans rätt att själv förvalta sin egendom, som avgavs någon

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

gång under förra århundradet. Det verkar nu som ett verkligt fulllödigt och mycket muntrande pekoral. Jag skall inte förutsäga någonting om den lott, som kan vänta konstitutionsutskottets motivering för dess avslagsyrkande i år, men jag håller inte för uteslutet, att man i framtiden kan komma att förlusta sig vid läsningen av densamma.

Men, mina herrar, det är i alla fall bedrövligt, att i denna de stora världshändelsernas tid, som manar till storvulna synpunkter och handlingar, det parti, som säkert självt smickrar sig med att se och handla stort, kunnat genom sina mest betrodda män i utskottet prestera något så ynkesmått som denna rad av de obotfärdigas förhinder, som jag nyss anført. Förr var det åtminstone stora eller i varje fall något större principiella skäl, som högern anförde mot kvinnans rösträtt. Visserligen tedde sig för oss också dessa skäl såsom uttryck för en fördomsfull, ensidig och föråldrad uppfattning för, om jag så får uttrycka det, en krass maskulin-militaristisk uppfattning, som i staten såg en enda stor kasern, ur vilken allt mänskligt skulle vara bannlyst. För oss, som i framtidens samhälle vilja se ett individernas samfund med fri växel- och samverkan till allt fullare utveckling i mänsklighet, står det så naturligt och självfallet, att kvinnans insats däri är behövlig likaväl som mannens och att sålunda samhällslivet för sin fullkomning behöver kvinnorna, likaväl som kvinnorna för sin fullkomning behöva samhällslivet. Och detta synes oss gälla icke minst för ett litet folk som vårt, vilket behöver väl taga vara på alla sina resurser, inte minst de levande. Men det var i alla fall någon stil på ett motstånd, som stödde sig på en helt motsatt åskådning. Det var åtminstone inte denna skrumphjärtade politiska advokatyr, som inte längre tror på sin egen motståndskraft men som, när den inte vet sig någon annan råd, plockar ihop alla småstenar den kan hitta på för att strö i vägen för en stor reform i hopp att därmed åtminstone kunna fördröja den så länge som möjligt. Kvinnorna hava ofta fått höra, att de äro småsinnade, och nog kunna många av dem vara tarvligt småaktiga i uppfattning och handlingar, det vill jag för min del mycket villigt erkänna; men jag tror knappt att en samling kvinnor skulle i ett offentligt uttalande velat stå för något så småfnaskigt och futtigt som 1917 års konstitutionsutskotts majoritets avslagsmotivering mot den kvinliga rösträtten. Och på ett sådant aktstycke är det nu, som ett stort politiskt parti skall grunda sitt beslut i frågan!

Herr talman, mina herrar! Jag tror väl inte, att någon miss-tänker mig för att på något vis överskatta denna kammares majoritet. Jag har mycket stor personlig sympati för enskilda medlemmar av denna majoritet, men som totalitet är den mig rent förskräcklig — »*senatores boni viri, senatus autem bestia*». Men i alla fall miss-tänker jag, att icke så få inom denna majoritet känna sig ganska besvärade av den ställning, vari deras »enfants terribles» i konstitutionsutskottet nu försatt dem, och att de skulle hälsa med glädje, om det för dem funnes någon väg ut ur den återvändsgränd, vari de råkat in. Men jag vill också säga, att om de nu sitta fast, de egentligen

lida endast vad deras gärningar värda äro. Det straffar sig förr eller senare att göra sig till verktyg för en högmodig tyckepolitik, som anser sig höjd över reson och billighet.

Jag är alldeles förvissad om att alla de frågor, om vilka utskottsmajoriteten i sin motivering yrkat utredning, icke i minsta mån komma att inverka på den föreliggande frågans lösning, när den en gång kommer att lösas. Jag är ock förvissad om att någon sådan utredning inte lär komma till stånd nu elva år efter det att riksdagen begärde en sådan utredning och flera år efter det att den redan är verkställd. Men på dessa bedrövliga skäl skall nu i alla fall frågan om kvinnans politiska rösträtt uppskjutas ytterligare i tre års tid. Jag vet inte, huru jag skall uttrycka mig parlamentariskt, herr talman, men jag må säga, att det är rent av en skam för denna kammare, att något sådant kan ske.

För formens skull, ty saken är naturligtvis avgjord, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den liberala reservationen.

Herr von Koch: Herr talman, mina herrar! Såsom den föregående ärade talaren erinrade om, behandlas nu inte allenast kvinnornas rösträttsfråga utan även andra frågor, nämligen utskylds- och fattigvårdsstrecken, och då jag är motionär i den senare frågan, skall jag tillåta mig att säga ett par ord i densamma.

Det behöver icke sägas, att jag är synnerligen tacksam mot konstitutionsutskottet, därför att det har intresserat sig för denna fråga om fattigvårdsstreckets förändring. Jag skulle hava varit ännu mera tacksam, om man ansett sig kunna förorda en omedelbar lagändring. Vilken skrivelse som än beslutes, kommer nu denna fråga i alla fall att uppskjutas flera år, och jag kan icke neka till att det förefinnes en viss oro hos mig, att frågan från riksdagens sida skall komma att falla, emedan, såsom herrarna torde finna, utskottsledamöterna äro delade på två linjer. Det föreligger två skrivelseförslag i frågan. Ehuru icke någon representant för regeringen är här i dag närvarande, skall jag i alla händelser, vilken än utgången i denna fråga blir, dock tillåta mig att rikta den hemställen till vederbörande, att frågan måtte upptagas snarast möjligt till behandling och att ett förslag måtte föreligga samtidigt med hela den stora fattigvårdsfrågan, som man väntar skola behandlas vid nästa riksdag. De herrar, som tagit del av min motion i fråga om fattigvårdsstrecket, trodde hava funnit, att orsaken till att jag väckt min framställning är den, att fattigvårdsstyrelserna i landet hava en lång och bedrövlig erfarenhet av det nuvarande streckets svårigheter. Fattigvårdsstyrelserna äro ju tillsatta för att lindra nöd, när sådan förekommer. Men de hava nu i mycket stor utsträckning måst dragas med en ytterligt invecklad rösträttsfråga eller, rättare sagt, tillämpningen av en rösträttsfråga, och det vore väl inte så farligt, om denna fråga vore jämförelsevis enkel och klar, men den är tvärtom så invecklad, att jag betvivlar, att egentligen några andra än justitieråd och ledamöter av kammarrätten fullt kunna behärska densamma. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till en utredning, som

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

kammarrättsrådet Bodin lämnat i frågan och som vittnar om, huru svår att fatta denna fråga i själva verket är. Såsom exempel vill jag nämna, att fattigvårdsstyrelserna i våra fem största städer hava under de senaste åren tillämpat i de flesta fall fullkomligt olika principer vid detta lagrums tillämpning. När dessa städer, som alla disponera juridisk sakkunskap och av vilka de flesta hava ombudsmän i fattigvårdsstyrelserna, icke kunna tillämpa lagen, hur skall det då vara möjligt för de tvåtusenfemhundra kommunerna i landet att kunna göra det på tillfredsställande sätt?

Jag har nu trott, att det finnes tre vägar för att lösa svårigheterna. Den första och enligt min tanke bästa vägen är att helt enkelt upphäva sambandet mellan rösträtt och fattigvård. Jag tror mig kunna säga, att en sådan lösning skulle hälsas med allra största tillfredsställelse av landets fattigvårdsmyndigheter, och jag vill säga, att den, som i likhet med mig i mera än tio år försökt arbeta på att få en human fattigvårdsreform till stånd, måste känna det fullkomligt tröstlöst, när man alltid kan invända mot alla reformer på detta område, hur man än gör och vilka metoder man än använder. att hela fattigvården i alla fall är att betrakta som en mindervärdig hjälpmetod, då dess hjälp medför ovillkorlig förlust av de medborgerliga rättigheterna. Om denna väg emellertid icke är framkomlig — jag tror icke själv, att den för närvarande kan beträdas — så finnes en annan väg, som jag tillåtit mig föreslå i min motion, och det är den, att man allenast ifrån rösträtt skall utesluta dem, som genom full försörjning av fattigvården kommit i en osjälfständig ekonomisk ställning. För att göra det lätt och tydligt för fattigvårdsstyrelserna, huru de skola förfara i detta avseende, har jag föreslagit, att »de, som under löpande eller sist förflutna kalenderåret under sammanlagt mer än fyra månader åtnjutit full försörjning av fattigvården», icke skola tillåtas att utöva rösträtt. Orsaken till att jag föreslagit denna formulering är den, att redan vid pensionsförsäkringens genomförande en sådan bestämmelse förefanns, så att den har så att säga vunnit burskap hos landets pensionsnämnder och pensionsstyrelser. Jag tror, att den lösningen är tillfredsställande dels ur den synpunkten, att man utesluter allenast den, som är ekonomiskt beroende av annan, och dels därför att bestämmelsen är klar och tydlig och i själva verket icke kan missförstås av våra fattigvårdsstyrelser, som nu i detta fall skola tillämpa densamma. Visserligen hava utskottsreservanterna riktat en liten anmärkning mot uttrycket »full försörjning», att det icke skulle vara fullt fixerat, men jag ber att få säga efter samråd med många praktiska män på detta område, att såvitt jag kan förstå, uttrycket är fullt exakt och tydligt för envar. Då utskottet säger att man även måste taga hänsyn till att fattigvård lämnats hustru och minderåriga barn, vill jag säga, att jag för min del icke tror, att den vägen är framkomlig. Jag förstår visserligen att meningen med detta är, att man skulle försöka, i den mån det är möjligt, utesluta de s. k. försumliga försörjarna, men fattigvårdslagstiftningskommitténs ordförande, landshövding Widén, har i en motion för några år sedan tämligen tydligt visat, att det icke är möjligt

att på denna väg träffa de försumliga försörjarna. För att kunna straffa och tillhålla dem att göra sina skyldigheter fordras helt andra metoder, och det är säkerligen olämpligt att inblanda rösträttsbestämmelsen i detta.

Utskottet har nu valt en tredje väg att gå fram, och det är den, att i grundlagen skall anges de undantag, då diskvalifikation icke skall förekomma. Jag vill emellertid mot utskottets förslag till en början säga, att livet i själva verket är så växlande, så att det blir tämligen godtyckligt att uppställa några vissa undantag, och jag tror, att, om man granskar den skrivelse, som utskottet föreslår, man skall finna, att ett visst godtycke gjort sig gällande. Jag kan till exempel icke förstå, vilken mening det ligger uti, att man diskvalificerar en man, som åtnjutit understöd av fattigvården, därför att hans hustru är sjuk men icke sjuk på det sätt, att hon kräver anstaltsvård utan vistas i sitt hem, men å andra sidan befriar mannen för att bli diskvalificerad, i fall hustruns sjukdom kräver anstaltsvård. När man närmare granskar detta skrivelseförslag, är det för övrigt tämligen ovisst — jag vill säga ovisst, ty frågan är i själva verket så utomordentligt invecklad — om man icke kommer att begå ganska stora orättvisor, då man skall genomföra lagbestämmelsen på det sätt, som här är föreslaget.

Det är t. ex. ganska osäkert, om man icke skulle exempelvis tillåta en man, vars barn vistas på en vanförestalt att utöva sin rösträtt, medan man icke tillåter en sådan person, vars barn blivit omhändertagna på grund av sedliga försummelse i ett enskilt hem, att utöva denna rösträtt. Det är också tämligen obestämt, hur det skall gå med dem, som hava blinda och dövstumma barn att försörja, men det är dock icke det väsentliga. Det är värre enligt min tanke, att den bestämmelse, som här föreslås, är så svävande, att jag tror, att våra fattigvårdsstyrelser i själva verket skola komma att befinna sig i en mycket svår ställning, då de skola tolka lagen. Vad menas t. ex. med, att en person lider »tillfällig nöd»? Jag tror, att våra 2,500 fattigvårdsstyrelser skola besvara den frågan på mycket olika sätt. För somliga betyder »tillfällig nöd» ett tillstånd på kanske en vecka, för andra är det kanske liktydigt med flera månaders understöd på anstalt, kanske upprepat under flera år. Och vad menas med »oförvållad nöd»? Om man tager med detta uttryck »oförvållad», kastar man in vid tillämpningen av dessa frågor en rik anledning till olika synpunkter och olika tolkningar. Det är i allmänhet ofantligt svårt att säga, vilken nöd som är oförvållad och vilken som icke är det, och dessutom bibehåller man enligt skrivelseförslaget den gamla formuleringen »häftar för understöd för fattigvård som lämnas av fattigvårdssamhälle». Det är också det mycket invecklat, man har bedömt det uttrycket mycket olika, och det kommer enligt bestämmelserna i §§ 1 och 2 i fattigvårdsförordningen att lämna rum för mycket olika tolkningar.

Herr talman! Jag har blott velat i korthet antyda några av dessa saker för att ge herrarna en liten idé om, hur invecklad denna fråga är och hur ovissa våra fattigvårdsstyrelser komma att bli

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.*

(Forts.)

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.

(Forts.)

vid tillämpningen, om man skulle följa det förslag, som här är framställt. Det, som gjort att jag intresserade mig för denna frågas lösning är, att jag anser, att det måste skapas rättvisa på denna punkt, förhindras godtycke och kanske framför allt det, att våra fattigvårdsstyrelsers arbete måste underlättas på denna punkt. Ur denna synpunkt tror jag, att det förslag, som utskottet framkommit med, är mindre lyckligt, men å andra sidan tror jag, att det förslag, som reservanternas framställt och som i huvudsak överensstämmer med motionen, är ägnat att i det stora hela åstadkomma en tillfredsställande lösning av frågan, och jag kommer därför, herr talman, att yrka bifall till detsamma.

Innan jag slutar, vill jag emellertid även säga några ord om den kvinnliga rösträttsfrågan, som här också föreligger.

Då jag utarbetade denna motion, som nu är föremål för behandling, underställde jag densamma en äldre dam, som ägnat hela sitt liv åt fattigvårdsarbetet och på vars omdöme jag satte stort pris. Hon ställde sig lojal till mina önsknings och gav mig goda råd. Men jag kunde i alla fall i hennes ögon läsa en stum fråga: det är gott och väl, jag förstår, att något måste göras, men hur går det med kvinnans rösträttsfråga? Skall icke den frågan ändå komma till sin lösning?

Då jag för ett tiotal år sedan vistades i Amerika på en studieresa, hände det sig en dag, att jag läste i amerikanska tidningar ett telegram, däri med stor rubrikstil meddelades den uppseendeväckande nyheten, att alla Sveriges kvinnor fått rösträtt. Jag har aldrig varen förr eller senare hört mitt fosterland så prisas som vid detta tillfälle. Man sade: »Vilket framstående kulturland ni tillhör, vilken statsmannavisdom männen i detta land sitta inne med.» Så hördes det från alla håll, och jag erhöll många lovord för gamla Sveriges framsynthet vid detta tillfälle. Jag anade visserligen, att det hela berodde på ett misstag, men det roade mig att tänka på den situation, som skulle råda i mitt kära fädernesland, om detta telegram hade talat sant. Gudskelov, tänkte jag, nu är det slut med den skarpa och onaturliga uppdelningen mellan män och kvinnor i en del olika frågor. Nu kunna kvinnorna inrikta sina krafter på andra arbeten än sådana, som innebära, att de blott skulle kämpa för att nå samma politiska rättigheter som männen. Min andra tanke var den: nu skola kvinnorna få medverka i alla de stora frågor, som snart skola behandlas i riksdagen och däri de besitta speciella insikter: äktenskapsfrågan, barnavårdsfrågan, fattigvårdsfrågan, nykterhetsfrågan, bostadsfrågan m. m. Men framför allt tänkte jag: nu skall det begynnas ett arbete, vari män och kvinnor med lika berättigande, lika möjligheter, lika inflytande skola taga del, ett arbete syftande att göra vårt land ännu mera skickat än förut att fostra sina medborgare och att skapa samhällstrevnad. Då jag på avstånd betraktade mitt fädernesland, föreföll det, som om det växte i mina tankar, när jag för ett ögonblick trodde, att telegrammet talade sant. Det var något storstiltat däri, att ett gammalt kulturland gick i spetsen för denna reform och fördubblade antalet av sina politiska medborgare. Det kom emeller-

tid, mina herrar, dagen efter ett annat telegram: det förra var naturligtvis felaktigt. Då jag återkom till Sverige, fann jag, att man där ännu befann sig på reformens allra första förberedelse, i det man från motståndarnas håll ville söka visa, att kvinnorna icke själva önskade någon rösträtt. Man påpekade det gamla vanliga skälet att det behövdes en ytterligare utredning, man framhöll, att antalet kvinnor är så mycket större än antalet män, att särskilda åtgärder behövdes för att likställa dem o. s. v. Sedan dess har det nu gått tio år. Våra grannländer hava givit kvinnorna de medborgerliga rättigheterna, och kvinnans oerhörda insats på olika områden under det stora kriget har omvänt de flesta tvivlare på den kvinnliga rösträtten. Men i Sverige står det i alla fall till synes precis på samma punkt. Till och med i dag läsa vi, såsom den föregående talaren anförde, i utskottets betänkande, att det behövs utredning i frågan. En skillnad har dock i alla fall gjorts sig gällande. Man läser nu, mina herrar, mellan raderna, att det är lönlöst att i längden kämpa emot denna reform. Den kommer, hur man än spjärnar emot, eller hur ogärna man än vill se densamma genomförd, och det kan bli fråga blott om månader eller år då densamma är genomförd. Med skäl kan man då verkligen fråga: varför icke begagna detta tillfälle då man nu framför allt önskar samla folkets kraft och såvitt möjligt förminska splittring och strid i vårt land för att nu fatta ett definitivt beslut om att ge kvinnorna samma medborgarrätt som männen? På många håll i utlandet har man nu velat giva kvinnorna ett förtroendevotum i fråga om politiska rättigheter, byggt på den stora insats, som gjorts under kriget. Jag vill ändå tillåta mig att uttala den förhoppningen, att det skall vara möjligt för Sveriges män att fatta samma beslut utan att invänta något ytterligare prov på de många, som våra svenska kvinnor givit i avseende på sitt samhällsintresse och sina medborgaregenskaper, och att det icke skall behövas flera prov för att tillerkänna dem samma medborgerliga rättigheter som männen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag såväl i fråga om denna punkt som i fråga om fattigvårdsstrecket.

Herr Ekman, Karl Johan: Mot de föreliggande motionerna har utskottet ställt sig avvisande, och jag anser, att utskottet har gjort detta med fullt skäl. Jag tror icke, att vårt folk är moget att gå vidare på den år 1909 beträdda vägen i denna stund, och allraminst bör ett beslut därom fattas, innan man har klart för sig, vilka verkningar, som skulle kunna följa av ett sådant beslut. Den utredning därutinnan, som är nödvändig, har icke presterats och lär icke heller kunna presteras av de enskilda motionärer, som här framfört sin talan.

Jag begärde emellertid ordet närmast för att yttra mig om den del av frågan, som berör det s. k. fattigvårdsstrecket, om vilket herr von Koch nyss talade. Uti reservanternas framställning liksom uti herr von Kochs motion anföras två huvudskäl, varför man skulle ändra fattigvårdsstrecket. Det ena skälet är det, att detta streck

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.

verkar ojämnt genom växlande tillämpning i olika valdistrikt, och det andra skälet är, att det verkar orättvist och obilligt, i det att stundom diskvalifikationen drabbar personer, som icke borde uteslutas från valrätt.

(Forts.)

För att kunna förstå innebörden av dessa anmärkningar bör man ihågkomma, att fattigvården hos oss är av två slag, dels obligatorisk och dels frivillig. Den obligatoriska fattigvården lämnas åt minderårig eller åt dem, som eljest på grund av ålderdom, sjukdom, vanförhet eller lyte, saknar vad till livets uppehållande oundgängligen erfordras. Det är endast deuna fattigvård som *skall* givas, som sålunda är obligatorisk. All annan fattigvård är frivillig, anordnas frivilligt av kommunerna. Allt understöd för egen del av fattigvårds karaktär diskvalificerar, vare sig det hänför sig till den obligatoriska eller den frivilliga fattigvården. Däremot diskvalificerar understöd åt hustru och barn endast om understödet faller in under den obligatoriska fattigvården.

Nu har herr von Koch omnämnt och ännu mera i sin motion påvisat en växlande tillämpning av dessa bestämmelser. Grundlagens mening är emellertid, att endast verklig fattighjälps skall diskvalificera. Däremot bör icke diskvalifikation inträda av sådana orsaker, som t. ex. att understöd gives åt vanartade eller i sedligt avseende försummade barn. Det understöd, som åt dem lämnas från vederbörande kommuns sida, är icke fattigunderstöd utan understöd, som lämnas för skydd och uppfostran åt dessa barn i samhällets intresse. På samma sätt förhåller det sig med kostnad för dövstum- och blindundervisningen. Dessa understöd utgå enligt särskild förordning, icke enligt fattigvårdsförordningen. Enahanda är också förhållandet med ersättning åt barn i skolåldern för kosthåll, kläder, skodon o. s. v.

Emellertid har man i åtskilliga fall i kommunerna likväl låtit dessa orsaker diskvalificera. I övervägande antalet fall har man dock förfarit riktigt. I herr von Kochs motion finnes en utredning angående förfaringssättet härutinnan i åtskilliga kommuner. Det har visat sig, att i fråga om understöd och skyddsuppfostran åt vanartade barn har man i fråga om 55 landskommuner förfarit rätt i 42 men däremot felaktigt uti 13 kommuner. Det är sålunda i ett jämförelsevis litet antal kommuner som man missförstått dessa stadganden. På samma sätt förhåller det sig med kostnader för understöd åt barn i skolåldern. De äro icke diskvalificerande, och av 60 undersökta kommuner har man förfarit rätt i 47 kommuner, men oriktigt endast i 13. Således har man även här allenast i ett mindre antal kommuner missförstått dessa stadganden.

Nu medges villigt, att stadgandena icke äro lätta att tolka, och att det nog erfordras mera upplysning än som beståtts. Herr von Koch talade om en broschyr av kammarrättsrådet Bodin: »Fattigvård och politisk rösträtt». Den utgör en alldeles utmärkt handledning i dessa frågor, och det vore icke för mycket, om varje kommunalnämndsordförande hade denna lilla broschyr till sin handledning. Emellertid är förhållandet, att denna lilla skrift för länge

sedan är utgången ur bokhandeln och står icke längre att få. Ville man lägga ned ett energiskt upplysningsarbete i detta avseende från intresserat håll — jag vänder mig då särskilt till svenska fattigvårdsförbundet — skulle en del av de överklagade missförhållandena nog kunna avhjälpas.

Vidare har praxis växlat i fråga om ersättning för vård å sjukhus såsom grund för diskvalifikation. Det är en tämligen obruten praxis, att understöd för vård å epidemisjukhus icke anses diskvalificerande. Däremot torde i de flesta fall eljest understöd för vård å sjukhus falla in under diskvalifikationsgrunderna.

Utskottet har behjärtat dessa svårigheter och föreslagit, att en ändring av fattigvårdsstrecket skulle kunna ske därhän, att om understöd lämnas åt hustru och barn för vård å sjukhus eller dylik anstalt, skulle detta icke verka diskvalificerande. Herr von Koch frågade, varför man icke lika gärna kunde undantaga sjukdom i hemmet; men det är dock en helt annan sak. Vården på sjukhus eller anstalt sker i de flesta fall i samhällets intresse och medför extra kostnad vida utöver den, som behöver bestås, då vården äger rum i hemmet. Det måste ju anses ligga en orättvisa däri, att en person, som nödgas på det sättet hålla hustru och barn på ett lung-
sotssanatorium eller annan dylik anstalt, där underhållet är väsentligt dyrare, för den ökade kostnad, som därav följer, skulle berövas den rösträtt, han kanske kunde försvara, därest vården finge ske i hemmet.

Vidare anfördes, såsom jag nämnde, såsom ett huvudskäl för ändring beträffande fattigvårdsstrecket, att det verkar orättvist och obilligt på det sätt, att stundom även med en rätt tolkning personer uteslutas från rösträtt, vilka eljest borde behålla sådan. Nu är det ju så, att när fråga är om ett konventionellt streck som detta, är det omöjligt att undvika, att det icke finns gränssfall där någon oegentlighet uppstår. Även om herr von Kochs förslag bifölles skulle sådana oegentligheter uppstå. Han har föreslagit, att om man åtnjuter fattigvård högst fyra månader, men icke längre tid, skulle det icke verka diskvalificerande. Om nu en person åtnjuter fattigvård exempelvis fyra månader två dagar, då skulle han icke få rösträtt. Den gränsen är ju så fin, att man väl kan tala om obillighet mot den som uteslutes. Och så är alltid förhållandet, då det stadgas konventionella gränser.

Nu vill herr von Koch i sin motion — och till den hava de liberala reservanterna anslutit sig — undantaga såsom diskvalifikationsgrund understöd för all slags sjukdom, men därjämte nämner han också understöd för arbetslöshet, invaliditet, ålderdom och vanförhet, d. v. s. han uppräknar alla orsaker, som i allmänhet förosaka fattigdomen. Om man står på den ståndpunkten, att man helst ser, att fattigvårdsstrecket helt och hållet avskaffas, då är det klart, att man kan förfara på det sättet; men anser man, att fattigvårdsstrecket är nödvändigt för upprätthållande åtminstone i någon mån av valmanskårens vederhäftighet och självständighet, är det givet, att man icke kan undantaga de orsaker till fattigvårdshjälp, som äro

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.*

(Forts.)

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

huvudorsakerna till fattigdomen. Det ligger i sakens natur, att dessa orsaker då måste bibehållas såsom diskvalificerande. Herr von Koch yttrar alldeles riktigt i sin motion följande: »liksom den som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd icke anses böra anförtros valrätt, har man framhållit, att den, som visar en så långt gående osjälvständighet, att han är av kommunen helt försörjd eller står under fattigvårdsstyrelsens målsmansskap, bör utslutas från valrätt. Det borde icke kunna förnekas, om man överhuvud skall bibehålla fattigvårdsstrecket, att denna synpunkt bör vara avgörande».

Här erkänner således även motionären, att om fattigvårdsstrecket anses böra bibehållas, sker det på grund av den ekonomiska osjälvständighet, som följer därmed, att man har varaktigt understöd från kommunen. Och då utskottet står på den ståndpunkten, att fattigvårdsstrecket i valmanskårens intresse ansetts böra bibehållas, har utskottet givetvis icke kunnat frångå fattigvårdsstrecket annat än i det fall, utskottet uttryckligen angivit.

Då det är fråga om tillfällig nöd, som därtill är tillkommen genom den understödstagandes eget förvållande, är det tydligt, att undantag icke kan göras från diskvalifikation. Men är denna tillfälliga nöd oförvållad, ligger onekligen en orättvisa eller obillighet i, att man därför skulle mista sin rösträtt. Herr von Koch anmärkte mot det av utskottet härutinnan begagnade uttrycket, att detsamma skulle bli föremål för olika tolkningar. Jag vill häremot erinra, att utskottet icke föreslagit någon lagtext. Det är icke utskottets mening, att orden »tillfällig oförvållad nöd» skulle ingå i lagtexten, utan att de skulle vara en ledtråd för den blivande undersökningen eller utgöra grundtanken därför.

För övrigt vill jag erinra om att i Tyskland har man ett lagstadgande, som tämligen nära sammanfaller med det av utskottet begagnade uttrycket »tillfällig oförvållad nöd». Det heter där, att man icke diskvalificeras för understöd »vid enstaka tillfällen av nöd».

Herr von Koch har vidare anmärkt, att medan man här velat från diskvalifikation undantaga understöd, som lämnats åt hustru och barn till följd av given anstaltsvård, har man icke velat låta rösträtt bibehållas, då den rösträttsberättigade själv är i behov av att anlita en anstalt för vård mot sjukdom. Orsaken härtill är givetvis den, att den person, som själv för egen del varaktigt mottager understöd av fattigvårdssamhälle för vård å sjukhus eller å annan anstalt, dock är i denna ekonomiskt osjälvständiga ställning, som man icke vill, att den röstberättigade skall intaga. Han har icke den fria självbestämningsrätt, som förutsättes för utövningen av den politiska rösträtten.

Slutligen vill jag säga, att fattigvårdsstrecket drabbar den jämförelsevis mindre delen av de valmän, som kasseras. Vid valen till andra kammaren hösten 1914, upptogos i röstlängderna omkring 1,400,000 personer. Av dessa diskvalificerades ungefär 285,000.

Av dessa 285,000 kasserade hade 48,570 fallit för fattigvårdsstrecket, de utgöra således endast 17 procent av de diskvalificerade.

Med anledning av vad jag sålunda anfört, skall jag, herr greve och talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del.

Herr Cla son: Då jag nu går att yttra mig till förmån för utskottets hemställan, skall jag genast giva tillkänna att jag tillhört den riktning inom utskottet vars skäl ha blivit uttryckta i andra meningen av utskottets betänkande avd. IV, de skäl, som angivas tillhöra den riktning, »där man på grund av sin uppskattning av kvinnans betydelsefulla men från mannens verksamhet artschilda uppgift iom samhällslivet, ansett, att hennes indragande i det politiska livet genom valrätt till andra kammaren varken för henne eller för samhället skulle vara till gagn». Det är närmast den ståndpunkten jag nu går att yttra mig om. Jag betvivlar emellertid icke, att också de övriga linjerna här komma att få sina förfäktare.

På det mesta av vad den förste ärade talaren framförde har jag emellertid icke mycket att svara, ty så vitt jag hörde, berörde han ganska litet de principiella skälen, om vilka jag har att tala, och de mer eller mindre vackra tillvitelser, han riktade mot oss, anser jag det icke gagna det allra minsta att svara på. Men då han bland annat uttalade sin förundran över, att utskottet ifrågasatt, om samma rösträttsgräns skulle finnas för män och kvinnor, därest den kvinnliga rösträtten genomfördes, vill jag erinra om att det torde dock ligga rätt nära till hands att exempelvis se på en sådan stat som England, och att det i England icke blott är så, att man enligt det där föreliggande förslaget har genomfört eller tänkt sig genomförd en annan åldersgräns för kvinnor, utan även så, att detta nya förslag avser rösträtt endast åt kommunalt röstberättigade kvinnor, eller kvinnor, som äro gifta med kommunalt röstberättigade män. Jag undrar för övrigt, om det icke även på andra ställen finnes andra gränser uppdragna.

Jag skall emellertid gå till de allmänna principiella linjerna och till våra motståndares sakska. Jag söker dem då närmast i motionerna och i reservationen. Det har då i dessa motioner och i reservationen talats åtskilligt om den allmänna utvecklingen, de stora landvinningar, som rörelsen gjort ute i världen, och som man då i detta fall skulle böja sig för. Jag ber därpå att få svara, att enligt min uppfattning är det skälet rätt ytligt. Det finns åtskilligt i den allmänna utvecklingen, som icke är bra, och jag tänker att vi inom skilda läger kunna vara ense om att där finns en hel del saker som vi alla anse icke vara bra. Man kan peka på sådana saker som industrialismen, flykten från landet till städerna, den minskade äktenskapsfrekvensen, vissa sedliga missförhållanden o. s. v. Anser man sådant vara mera till skada än till gagn, så motarbetar man det. Och dem av oss, som tro att den kvinnliga rösträtten icke skulle vara till gagn, befriar det antagande eller faktum — hur man nu vill taga saken — att den möjligen står i samklang med en allmän utveckling naturligtvis icke från förpliktelsen att för vår del försöka

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

motarbete den. Således, det där talet om den allmänna utvecklingen är verkligen, såvitt jag förstår, ett ganska litet vägande sakskäl. Allt kommer an på, om man tycker, att den är bra eller om man tycker motsatsen. Det är naturligtvis bekvämare att flyta med strömmen, men om man har den övertygelsen, att det icke är till gagn, förmodar jag att även våra motståndare akta oss högre, om vi söka verka efter vår övertygelse. Jag förmodar att även herr von Kochs amerikanska vänner bedöma personer efter den normen.

Den förste ärade talaren ville i detta sammanhang vädja till vår känsla för solidariteten. Men vore det något bevis för solidaritet att medverka till en författningsändring, som man tror skulle lända samhället icke till gagn utan till men, och som enligt vår övertygelse dessutom komme att ge *illusioner* i stället för verklig *hjälp*? Vad återigen angår högerens känsla för nöden inom samhället, så saknas en sådan känsla icke hos högern. De mera bemedlades medverkan har icke saknats, då det gällt att söka lindra nöden, och jag begagnar tillfället att säga, att enligt min tanke kan på detta område mera göras än som gjorts. Jag anser, att särskilt på de håll, där de pekuniära s. k. krigsvinsterna inhöstas, man har mycket stora förpliktelser. Men att om dessa nu förevarande författningsfrågor komma med en skrivelse, som skulle lända till resultat först om några år, det är *icke* att lindra nöden och *icke* heller att ge bröd.

Vad slutligen samme talare yttrade om penningens ställning i kommunerna, så hör ju den frågan icke hit. Det är emellertid icke så, att de rikare eller förmögnare hava övermakten i kommunerna, utan det är medelklassen och småfolket som ha nästan allt där att säga.

Ett annat skäl för den kvinnliga rösträtten är talet om statsnyttan; staten, säger man, behöver kvinnan. Ja, det bestrider ingen, men vad vi betvivla är, att staten behöver henne i de politiska striderna. Vi mena, att hon har så oändligt viktiga, stora och för henne mera närliggande arbetsfält ändå, mycket viktigare arbetsfält än det politiska grovarbetets, och vi mena, att på dessa andra arbetsfält ligga så stora uppgifter före, att det är vida viktigare, att hon sätter in all sin kraft på dem. Det är för övrigt arbetsfält, där hon enligt vår uppfattning är oersättlig, där icke vi män på något sätt kunna tävla med henne eller ersätta henne, och vi betvivla, uppriktigt sagt, att hon skulle hinna med båda delarna, om hon skulle ägna sig helt åt båda dessa linjer.

Då säger man — jag har ofta hört det svaret från förfäktare av den kvinnliga rösträtten: »men det är ju egentligen nästan ingenting, som det gäller; det är ju val bara vart tredje eller vart fjärde år, som hon skulle kosta på sig». Jag svarar därpå, att om det är meningen, så kan jag icke alls följa. Jag har från vänsterhåll och icke minst från den ärade talare, som först öppnade debatten, ofta hört klagomål. särskilt då valen gått hans parti emot, över valmännens osjälvständighet, okunnighet, hur lätt de falla offer för agitatorer och känslöstämningar o. s. v. Om nu vänstern och om talaren gjort den erfarenheten med den nuvarande valmanskåren, som dock

består av män, vilka redan vid unga år visa ett utpräglat politiskt intresse, hur skall det då bli med den nya, med dessa en och en halv miljon kvinnor eller flera, av vilka hittills på långt när icke den övervägande delen, utan säkerligen blott en ganska liten bråkdel visat sådant intresse och där det helt visst skulle gå mycket, mycket långsamt, innan man komme att kunna uppfostra ett sådant intresse?

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Och här skall jag, ehuru jag vet att det icke är omtyckt, erinra om det sakförhållande, att den kvinnliga rösträttsrörelsen i vårt land trots all energi, med vilken den arbetar, en energi, som man icke kan annat än finna synnerligen beaktansvärd och såsom energisk kraftprodukt måste tillerkänna all aktning, dock icke visat något synnerligen imponerande resultat. En rörelse, som trots detta ofantligt energiska arbete, trots sin stora skrift- och tidnings-spridning, trots sina kurser, möten och föreläsningar vid slutet av år 1913 i sina föreningar hade enrollerade något över 17,000 medlemmar, i slutet av 1914 icke fullt 16,000, i slutet av 1915 något över 15,000 och i slutet av 1916 icke fullt 14,500, en rörelse, som har den utvecklingen, den vittnar dock om, att hos en mycket, mycket stor del av Sveriges en och en halv miljon kvinnor utöver 24 år och bortåt 1,800,000 eller kanske flere över 20 år — jag kan icke riktigt ange siffran — det politiska intresset icke är vidare, starkt utvecklat. Enligt min övertygelse för resten helt naturligt, ty det politiska livet och det politiska grovarbetet är för kvinnan i allmänhet icke någon hjärtesak, icke ens någon sak, för vilken man kan avvinna henne något *stadigare* intresse. Nu säger man: ja, men det har gått framåt i år igen, och det bestrider jag icke, det tror jag. Men även om det gått framåt, så att man kanske täckt förlusterna sedan 1913 och kommit något längre, inverkar detta dock ganska litet på det faktum, som jag återopade. Jag talar naturligtvis icke om undantagen, dessa djupt intresserade, och högt begåvade kvinnor, utan om den stora massan. Det skulle mycket väl kunna bli en lättrörd, känslotänkande, hastigt uppagerad valmanskår, åtminstone den mycket väsentliga delen av denna massa. Men jag tror nu icke en gång, att det vore till något vidare gagn för staten att ha en sådan massa att appellera till vid valen eller att i dess händer vid valen lägga avgörandet av landets öden.

Jag är för övrigt icke övertygad om, att ens de allra bästa av dem alltid skulle se sakerna med den objektivitet, jag skulle önska. Jag fick en gång besök av en dam, en kvinna, för vilken jag hyser den allra största aktning, och då vi kommo att tala om saken och jag tillkännagav min principiella ståndpunkt och sade, att jag trodde, att hon överskattade vad kvinnorna komme att uträta i det politiska grovarbetet och bad om exempel på spörsmål, som hon menade skulle blivit bättre behandlade, om kvinnorna haft rösträtt. Så svarade hon med att hänvisa till frågan om det kvinnliga nattarbetet. Det visade sig, att hon ogillade den internationella lagstiftning om förbud mot kvinnligt nattarbete, till vilken Sverige för några år sedan anslöt sig. Jag genmälde då, att jag verkligen något litet kände till

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

den saken, eftersom jag ganska väsentligt medverkat vid lagens tillkomst, och jag kunde ha tillagt, att det är en av de frågor, där jag själv måhända kunnat göra en något mera positiv insats under min riksdagsmannabana, därvid jag alldeles särskilt varit fullt och fast övertygad om, att riksdagens beslut varit till välsignelse, därför att det satte spärr för det kvinnornas indragande i industrialismen även nattetid, som efter min övertygelse skulle ha blivit till yttersta skada för kvinnan och för vårt land liksom för andra länder. Man må icke undra på, om jag efter hennes svar kände mig något tveksam över huruvida alltid kvinnans speciella sätt att taga på lagstiftningsfrågor skulle vara till något väsentligt gagn för samhället.

Så kommer man till en annan grupp av skäl, och det är kanske en av de väsentligaste. Det är, då man säger: det är *orättvist* att neka kvinnan rösträtt; det är att icke erkänna hennes *människovärde*, icke erkänna hennes *likställighet* med mannen.

Man skulle ju kunna svara från min ståndpunkt: är det verkligen orättfärdigt att icke påtvinga kvinnorna vad enligt min tanke flertalet kvinnor icke vilja ha? Men jag skall lämna den sidan av saken alldeles därhän. Jag bestrider emellertid även på andra grunder de nyssnämnda skälens bärkraft. Det finns enligt min övertygelse *icke* någon *sådan* likställighet mellan kvinna och man, som säger att kvinnan skall göra allt som mannen gör eller tvärtom. Det finns tvärtom, såsom jag redan har antytt, en mängd uppgifter, som skola fyllas av den ena, men icke av den andra. Detta är även förhållandet gent emot staten. Man har talat ibland i detta sammanhang om den s. k. civila värnplikten såsom motiv för kvinnans rösträtt, men den civila värnplikten är ju ingenting, som särskilt skall läggas på kvinnan, utan också läggas på männen och i första hand på männen. Och jag har litet svårt att förstå det resonemang, som säger: för att få rösträtt skall mannen fullgöra både civil och militär värnplikt, men kvinnan blott civil. Likställighet är detta åtminstone icke.

Vad slutligen angår talet om människovärde och rättfärdighet, så bestrider jag för min del bestämt, att man underkänner kvinnans människovärde, och att man begär någon orättfärdighet, om man icke ger henne politisk rösträtt. Skulle då alla de kvinnor, som hittills levat i världen, men icke haft någon rösträtt — skulle de haft mindre människovärde än deras efterkommande som kanske få den? Jag är viss om, att vi alla här i kammaren bestrida detta, ty det finns säkerligen ingen av oss som vill påstå att hans mor eller hans hustru eller någon annan av de kvinnor han aktar högst, skulle brista i människovärde eller ha mindre människovärde därför att de icke haft rösträtt. Världshistorien har under sin hittillsvarande utveckling i varje tid och på varje blad, icke minst på de blad, varom ingenting står i någon historiebok, haft att uppvisa kvinnor, för vilka vi alla böja oss med djupaste aktning, kvinnor, som övat det allra största inflytande i olika avseenden, i hemmen och i folkens inre liv, till det goda: på deras människovärde och på den aktning, vi hyssa för dem, inverkar icke det allra ringaste derast rösträttslöshet. Om åter de

i politiken ingripande varit de förnämsta eller bästa, lämnar jag alldeles därhän; det finns många, om vilka raka motsatsen gäller. Och än i dag är det för mig och många av oss så, att de kvinnor, han sätter högst, de undanbedja sig alldeles bestämt den kvinnliga rösträtten, därför att de känna sitt verksamhetsfält ligga på ett annat område än det politiska, och på ett område, som enligt utskottets och vår uppfattning är av *högre* kvalitet.

Här ha i samband med rösträttsfrågorna vid olika tillfällen pläгат citeras uttalanden av en auktoritet på personlighetens område, Erik Gustaf Geijer, och det står till och med ett uttalande av honom såsom motto på en av årets rösträttsmotioner. Nå, vad sade han i denna sak? Han motsatte sig den kvinnliga rösträtten. Han skriver: »Frågan ligger icke endast inom det politiska gebitet. Det finns en högre samhällighet än den politiska, nämligen den allmänt mänskliga, och det kan inom denna högre, allmännare samhällighet finnas plikter, för vilkas utövning de politiska måste vika. Kvinnans moraliska verksamhet, i förhållande till hennes politiska, visar sig under denna synpunkt. Den senare kan endast såsom undantag framträda, emedan dess direkta och ständiga utövande skulle vara hinderligt för hennes moraliska bestämmelse, vilken även för det politiska samhället är den viktigaste». Eller, såsom han kortare sammanfattar det en annan gång: »Om jag räknar kvinnan till undantagen» — det gäller i detta sammanhang undantagen från rösträtten — »har jag därigenom icke nedsatt henne. Jag har medgivit, vad ingen lärar neka, att det finns högre, innerligare sfärer än den politiska.»

Kammaren torde således finna, att man just från personlighetsprincipens ståndpunkt kan befinna sig i mycket gott sällskap, då man, såsom jag nu gör, ställer sig principiellt avvisande och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Bahr: Beträffande de föreliggande motionerna, i vad de avse borttagande av de inskränkningar i valrätten till andra kammaren, som föranledas av fattigstrecket, utskyldsstrecket, åldersstrecket, värnpliktsstrecket med flera streck, skall jag allenast hänvisa till konstitutionsutskottets yttrande och icke här upprepa de till stöd för detsamma åberopade skälen, helst dessa förut äro för kammaren väl kända och enligt min mening icke blivit av de från vänstersidan framhållna, likaledes sedan gammalt kända motskälen vederlagda. Dessa skäl och motskäl, som sammanhöra med olika politiska partiåskådningar, återfinnas i oändlighet i riksdagsprotokollen, och torde därför icke behöva där ånyo införas och några nya skäl hava icke, mig veterligen, vid denna riksdag framkommit. Dessutom lära säkerligen andra talare — liksom ett par föregående redan gjort det — komma att närmare beröra dessa frågor.

Jag övergår därför genast till den mest brännande och aktuella frågan, nämligen frågan om valrätt och valbarhet för kvinnor, icke för att i detta spörsmål göra något vidlyftigt inlägg, vilket så många

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

män och kvinnor förut gjort i vältaliga och väl kända ordalag, som här icke heller lämpligen böra upprepas, utan allenast för att deklarerera min egen ställning till frågan, vilket måhända kan vara på sin plats, då avfattningen av konstitutionsutskottets utlåtande här om icke lämnar något klart besked. Utskottet talar nämligen om, hurusom inom utskottsmajoriteten två olika åskådningsriktningar yppat sig. Man får klart för sig, att utskottsmajoriteten är enig i avstyrkandet av de föreliggande motionerna, men det framgår icke på vad sätt de båda, i motiveringen omnämnda betraktelsesätten fördela sig inom utskottet. Jag anser mig då skyldig att giva till käna, att jag tillhör den av en föregående talare på Värmlandsbänken i mera starka än övertygande ordalag så skarpt förkättrade riktning inom utskottet, som i den rörelse för ökade politiska rättigheter åt kvinnorna, vilken gjort sig gällande såväl i Sverige som i främmande länder, sett en följd av den självständighet, särskilt under nu pågående världskrig, kvinnorna allt mer i sin verksamhet kommit att intaga, och som erkänt det berättigade i denna rörelse, och som tillika ansett, att frågan om kvinnornas delaktighet i det politiska livet icke längre kan med fog undanskjutas utan tvärtom, sedan spörsmålet i hela dess vidd prövats, bör upptagas till lösning. — Jag kan icke annat än finna det innebära en gärd av rättvisa, att kvinnan, som i kärlek till sitt land, i bildning och i intresse för det samhälle hon tillhör, måste anses vara med mannen jämbördig, under betryggande former tillförsäkras rätt att deltaga i den politiska verksamhet, av vars resultat hon är i lika hög grad som mannen beroende, och vilka resultats godhet hon på grund av insikt och erfarenhet på en hel del särskilt sociala områden måste anses äga förutsättning att kunna befördra. Jag tror även, att införandet av politisk valrätt och valbarhet för kvinnor skulle vara ägnat att hos vårt folk stärka den solidaritetskänsla, varav vårt land under alla, och särskilt under nu rådande påfrestande och bekymmersamma tider är i så stort behov.

Varför jag emellertid icke, på sätt av utskottets utlåtande framgår, nu kan biträda någon av de föreliggande motionerna, har utförligt omtalats i samma utlåtande, och jag skall därför nu ej vidlyftigt ingå på desamma. Dock skulle jag vilja särskilt framhålla, att för mig framstår principen om fastställande av olika åldersgräns för män och kvinnor såsom ofrånkomlig, detta såväl av den anledningen, att det icke kan bestridas, att kvinnan på grund av sin verksamhet senare tillägnar sig de politiska insikter och det intresse för hithörande frågor, som krävas för rösträttens utövande, som av den orsak, att därest gemensam åldersgräns för män och kvinnor infördes, valmanskåren, som på en enda gång skulle mer än fördubblas, komme att till större delen bestå av kvinnor. Vi se ju för att taga ett exempel från de utlåtandet bifogade uppgifterna att här i huvudstaden 1.000 män motsvaras av icke mindre än 1,421 kvinnor. Detta har ock, på sätt de liberala motionärerna själva uppgivit, beaktats i det för närvarande under omprövning liggande rösträttsförslaget i England, där, medan männen bliva röstberättigade vid 21 års ålder,

de kommunalt röstberättigade kvinnorna — således icke kvinnan i den utsträckning motionärerna föreslagit — skulle erhålla rösträtt först vid fyllda 30 eller 35 år.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
u. u.
(Forts.)*

Även övriga av utskottet framhållna önskemål i fråga om en eventuell, blivande utredning i denna fråga, en ytterligare statistisk undersökning för att kunna bedöma verkningarna av rösträttens utsträckning på det ena eller andra sättet, en utredning om möjligheten att underlätta sättet för rösternas avgivande, särskilt för att förekomma att rösträtten företrädesvis blott kommer att kunna utövas av kvinnorna i städerna och därmed jämförliga samhällen, där rösträttens utövande av naturliga skäl är förenad med vida mindre svårigheter än på landet, ävensom möjligheten att i sammanhang med införandet av kvinnlig rösträtt införa bestämmelser om röstplikt — finner jag beaktansvärda och för frågans allsidiga lösning av behovet påkallade.

Särskilt vill jag uppehålla mig vid det av utskottet påpekade förhållandet, att motionärerna icke tagit någon hänsyn till en vid föregående tillfälle gjord invändning mot den i motionärernas förslag under § 16 mom. f) intagna bestämmelsen om de förhållanden, under vilka gift kvinna skulle, till följd av mansens underlåtenhet att betala sina utskylder, förlora sin rösträtt. Utskottet har erinrat om, att den föreslagna bestämmelsen icke lägger något hinder i vägen för hustrun till en i följd av oguldna kommunalutskylder diskvalificerad man att genom boskillnad erhålla rösträtt, och utskottet framhåller med rätta, att ett dylikt kringgående av lagens bestämmelser ligger så nära till hands och kan i praktiken med så stor lätthet utan nämnvärda kostnader företagas, att det med skäl kan befaras, att det s. k. utskyldsstreckets verkningar i icke oväsentlig grad skulle eluderas genom ett antagande av den av herrar Edén och Kvarnzellius föreslagna lydelsen av § 16 riksdagsordningen.

Denna fara för utskyldsstreckets kringgående är ingalunda, såsom reservanterna påstå, en »ogrundad konstruktion» utan kan lätt bli en mycket påtaglig verklighet. Boskillnad kan, därest båda makarna äro ense vinnas med stor lätthet — det fordras blott en kort ansöknings till vederbörande domstol med bifogande av en ganska summarisk förteckning å boets tillgångar och skulder — och för en ganska ringa kostnad. Boskillnaden, som räcker för hela livet, ställer kvinnan självständig och i dessa förhållanden inkomstfri, således utskyldsfri och således politiskt röstberättigad. De gifta kvinnorna äro således röstberättigade, under det att deras män äro förlustiga sin rösträtt på grund av utskyldsstrecket. Alla gifta män, som häfta för utskylder och av sådan anledning sakna rösträtt, kunna således, om de — eller kanske deras respektive partiledningar — sådant vilja, utan minsta svårighet genom boskillnad förskaffa sina hustrur politisk rösträtt, men detta kan väl ändå icke anses lämpligt, så länge man håller på att ett utskyldsstreck skall finnas. Tager man bort utskyldsstrecket, vilket jag för min del icke vill förorda, försvinner naturligtvis den nu av mig framställda anmärkningen.

Reservanterna påstå, att det skulle hava blivit i den offentliga

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

diskussionen påvisat, att den sålunda påpekade faran för utskylds-
streckets kringgående är en »ogrundad konstruktion». Ett sådant på-
visande har åtminstone undgått mig, men väl minns jag, att pro-
fessor Thyren, som först erinrat om denna fara, vid 1912 års riksdag
under pågående diskussion angående den kvinnliga rösträtten direkt
interpellerade dåvarande statsministern i denna fråga, men att denne
då icke hade annat motskäl att andraga, än att han för sin del trodde,
att endast i mycket sällsynta fall boskillnad skulle komma att an-
litas för att bereda hustrun rösträtt. Senare under samma diskussion
yttrade emellertid dåvarande ledamoten av denna kamare, förre ju-
stitieombudsmannen Berger, vars omdömesgillhet icke lär av någon i
denna kamare bestridas, att han yrkade avslag på det då förelig-
gande rösträttsförslaget med särskilt framhållande av att han icke
kunde avvisa de av professor Thyren förut framställda betänklighe-
terna, såvitt de anginge de konstitutionella konsekvenserna av ett bi-
fall till det då föreliggande förslaget, vilket förslag i nu anmärkta
avseende är detsamma som det förslag, som vi nu behandla.

Ja, herr greve och talman, av det nu sagda torde framgå, att
jag, ehuru icke principiell motståndare till den kvinnliga rösträtten,
och ehuru jag inser betydelsen av att denna gamla tvistefråga ju
förr dess hellre bringas till en för vårt lands framtida utveckling
lycklig lösning, instämmer i konstitutionsutskottets hemställan så-
dan den finnes formulerad på sidan 11 i dess utlåtande. Jag inser till
fullo svårigheten för enskilda motionärer att framlägga ett bestämt
formulerat lagförslag i förevarande, ingalunda lätta lagstiftnings-
fråga. Den allsidiga utredning i förut nämnda och måhända även
andra avseenden, som frågans stora betydelse påkallar, synes mig
svårigen kunna av enskild motionär åstadkommas utan bör, om den
skall hava utsikt att vinna behörigt beaktande, åvägabringas av en
för frågans definitiva lösning intresserad regering.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! I den fråga, som nu före-
ligger, har jag förut varit i tillfälle att inför kammaren framlägga
mina synpunkter. Jag har sökt göra klart, att det inte bara är en
fras, när man säger, att alla dessa streck, som vi i dag behandla, göra
rösträtten hos oss till en parodi på allmän rösträtt. Dessa streck fäll-
de vid det sista riksdagsmannavalet nästan var tredje man inom de
fattigare klasserna. Men den torra siffran, som anger, att så och
så många föllo för strecken, den ger en mycket liten föreställning
om den skada, som vid varje riksdagsmannaval hos oss tillfogas den
medborgerliga solidariteten. Jag skulle i det fallet kunna ge en del
exempel, interiörer, detaljer, men jag skall inte göra det. Av det
jag redan här i dag har förnummit, förstår jag, att den som inte
har öron till att höra, han hör inte heller. Men jag skall yttra ett
par ord om det värsta strecket, om könsstrecket.

Den del av utskottets utlåtande, där detta streck fortfarande
drages, är ett säreget prov på svensk idealitet. Det påminner för öv-
rigt bra mycket om den gamle majorens förklaring inför sin läkare:
»Jag är inte rädd för att dö, herr doktor, men jag är rädd för att få

slag.» Man är inte rädd för kvinnorösträtten, men man är rädd för att kvinnorna kanske skulle komma att gå och rösta. Ty på 1,000 män finnas 1,131 kvinnor. Om *en* kvinna finge rösträtt eller 1,000 eller 100,000 kvinnor, de betydde kanhända inte så mycket, men att en och en halv miljon skola få det — det går inte, ty så många karlar finns det inte. Och eftersom det inte går för sig, måste man bevisa, att det inte är klokt eller ens rätt, att *en* kvinna får rösträtt. Den bevisföringen finns inte i konstitutionsutskottets utlåtande, men den ligger bakom, och det är den som gör, att utskottet trots de bästa ansatser på ett par sidor inte kunnat komma fram till ett yrkande.

Att ge kvinnorna rösträtt, det skulle inte vara klokt, därför att det skulle skada dem i deras kallelse. Och eftersom denna kallelse hänvisar dem till hemmen, d. v. s. efter en populär föreställning till köket och barnkammaren, så skulle rösträtten skada hemmen, den skulle komma köken och barnkamrarna att stå tomma. Och allt detta skulle ske därför, att kvinnorna ungefär tio gånger i sitt liv skulle gå och rösta på riksdagsman. Det var en sorgsen stämma i konstitutionsutskottet, som bad oss, att vi skulle skona kvinnorna. Vi skulle inte draga in dem i den politiska stridens virvlar, utan vi skulle visa skonsamhet. Under det talet satt jag verkligen och tänkte på ett stadsfullmäktigeval i Göteborg. Det fanns under detta val inte någon, som oroades till den grad som stadens alla gamla förmögna damer, därför att deras fullmakter voro så värdefulla. Det var minnsangen skonsamhet — det kan jag försäkra, ty jag var med.

Men det skulle inte heller vara rätt att ge denna rösträtt, därför att det skulle inte gagna statens intresse. Kvinnorna duga nämligen inte i politiken. Jag undrar, vem det är, som bestämmer vad som är statens intresse, och vem det är, som avgör vad som gagnar eller skadar detta intresse. Det måste vara någon, som antingen själv är staten och sålunda som fullmyndig tillvaratager sitt eget intresse, eller också måste det vara någon, som står över staten och sörjer för dess intresse ungefär som en fader sörjer för sin unge son. Vem är detta egentligen? Jag tänker mig, att inte någon av oss här har någon som helst rätt att förhäva sig. Vi sitta ju inte som gudar i höjden och skifta ut duglighet och oduglighet. Livet självt gör den gärningen vår hjälp förutan, och jag må då säga, att det inte alltid ser ut, som om männen voro gunstlingarna.

Det finns två vägar att gå. Antingen måste man bända hela utvecklingen tillbaka, d. v. s. taga kvinnorna från samhällsarbetet, stänga in dem inom familjerna och göra den största delen av de ogifta till parasiter. Samtidigt kunde man ju försöka att taga ned männen till dem, så att de finge någonting att leka med — det vore precis lika lätt. Det är den ena vägen. Den andra vägen är den att konstatera utvecklingen och hälsa kvinnorna som medborgare. Ty det stora felet hos motståndarna till den kvinnliga rösträtten ligger egentligen däri, att man inte förstår eller inte vill förstå, att en utveckling redan ägt rum och dagligen äger rum. Kvinnan har nu en gång för alla trätt ut över familjetröskeln. Hon lever numera inte alltid under en mans tak — det blev nämligen till sist så ont om

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

dessas tak. Hon står mitt i det samhälleliga arbetet alldeles som mannen. Hon bildar nya intressegrupper, hon bildar nya centraler för socialt lidande — för den händelse samhället är sådant — och nya centraler för sociala strävanden. Varför skall hon då inte hava rösträtt hon såväl som mannen?

Vi gävo här i kammaren för några veckor sedan kvinnan rätt att bliva rektor vid de kvinnliga folkskoleseminarierna. En sådan kvinnlig rektor har att förestå en stor anstalt. Hon har att ansvara för generationer av unga kvinnor, som det är av vikt, att de gå ut i livet så väl förberedda som möjligt. Men all den andliga förmåga, som förutsättes för detta arbete, den skulle med ens svikta när denna kvinna ställes inför den krävande uppgiften att en gång vart tredje år välja sin valsedel. Jag är nästan glad, att mitt förstånd inte räcker till på den punkten.

Herr talman! Jag vill inte bli långgrandig. Jag har sagt ungefär i så korta ordalag, som det är mig möjligt, hur jag tänker och tycker i denna punkt, och jag ber därför nu till sist att få yrka bifall till den reservation av mig och andra, som är fogad vid utskottets betänkande.

Herr Kjellén: Herr talman, mina herrar! Även jag skall liksom en del föregående talare hålla mig närmast till den fråga, som i vikt överskyggar de andra, nämligen frågan om kvinnans indragande i det politiska livet.

Jag har vid olika tillfällen både i den andra kammaren och i denna kammare hittills deklarerat för den riktning, som omnämnas först i utlåtandets mycket citerade passus på sidan 8, de principiella motståndarna, och i den teoretiska diskussionen har jag icke funnit någon anledning att släppa denna ståndpunkt. Jag kan icke bestrida en enda punkt i det utmärkta anförande, som på denna plats nyss hölls av min ärade vän, utskottets vice ordförande, så länge debatten är så att säga akademisk. Jag skall till och med tillåta mig att framställa ännu två invändningar, om jag så får säga litet större och djupare — invändningar som jag gjort förut, men ännu icke lyckats få något verkligt svar på.

Den ena är den, att kvinnans inträde i det politiska livet måste verka att utsläta rågången mellan statslivet och privatlivet i den riktning, att statslivet kommer att uppsluka en god del av vad som hittills har ansetts fredat i privatlivet. Vi måste alltid tänka på, att varje ny grupp som införes i staten, för med sig ditin sin speciella intressesfär. Det är uppenbart, att om kvinnan skall tagas med här i riksdagen, så skall hon också som motionär vilja verka för sina intressen, och därmed komme staten att göra nya intrång på privatlivets områden, som kanske icke alla skulle finna vara så särdeles välkomna. Det kan hända, att vi ännu en gång skulle komma att lagstifta om »bredden på färgade tyger» såsom på Magna Chartas tid, för att icke tala om en del intressanta områden inom köket och barnkammaren, för att använda den siste ärade talarens beteckning. Jag menar, att den ro och trevnad som familjelivet

nu åtnjuter utan statens inblandning i lagstiftningsväg, utan tvivel skulle inkräktas genom detta nya steg i reformväg, så att vi än mer än någonsin skulle finna oss i vardagslivet sitta i glashus.

Den andra anmärkningen är den, att jag icke kan se fördelen för *staten*. När man frågar efter den, får man till svar vackra ord såsom »moderlighet» och »husmoderlighet»; men det är ju icke för *staten* i allmänhet utan för den *svenska* *staten* vi lagstifta, och det är icke ådagalagt, att den är i särskilt behov av mera moderlighet eller kvinnlighet överhuvud i sitt väsen. Ingen har kunnat påstå, att vår *stat* har syndat genom bristande humanitet och känslsamhet eller vad som eljest är speciellt kvinnliga dygder; men många hava sagt, att den syndat genom ett övermått av beskedlighet och känslotänkande. Sverige uppträder för närvarande i staternas krets som neutrum; nu vill man göra det till femininum — vore det inte tid att tänka på, om icke Sverige egentligen är och borde vara *maskulinum*?

Men det är en annan sak i detta sammanhang, som också förtjänar en eftertanke. När en stor samhällsklass upptages i statens gemenskap, har det hittills alltid varit som en konsekvens av speciella insatser och fullgjorda prestanda just i statens, i det offentliga tjänst. Så när bönderna fingo sitt stora rum i *staten*; det var efter deras insats till rikets omedelbara försvar under Englebretk. Adelsns starka ställning i vissa tider har stått i sammanhang med dess uppgifter inom statens tjänst o. s. v. Man kan säga, att detta är fallet med kvinnorna i England nu, då man inbjudit dem i det egentliga statsarbetet; deras frivilliga offertjänst i kriget ligger bakom. Vilken insats ha Sveriges kvinnor i stort gjort? Jag betvivlar icke ett ögonblick, att de skulle hava gjort detsamma som Englands, om de uppfordrats därtill, och jag förutsätter givetvis icke, att det just skall vara »krigiska» insatser som här behövas; men faktum står dock kvar, att denna majoritet av det svenska folket hittills icke har fått någon träning till det offentliga livet.

Detta säger jag som ett svar på herr von Kochs anförande, då han ansåg att det kunde vara nog med prov. Jag har icke sett dessa prov. Det sista vi lagt märke till på senare tider är upprörda kvinnors stormning av bagarbodrar. Men vi hava icke ens hört något allvarligt uppsåt att bjuda detta kvinnliga värnpliktsår, som man ofta talat om, en värnplikt inom sjukvård och fattigvård och dylikt, som åtminstone skulle giva kvinnans krav det berättigande som den verkliga likställigheten i skyldigheter giver. Det synes överhuvud, som om man i vårt land alltför mycket pockade på lön för insatser, som *andra*, partivänner i andra länder, hava gjort. Även här är det väl ändå så, att man icke får »yvvas av andras ära, envar har dock blott sin!»

Ja, mina herrar, av allt detta ligger en slutsats så nära, att vi icke komma ifrån den. Låt oss vara uppriktiga: på det håll, där man framträder med detta stora reformkrav, är det icke fråga om en affär mellan kvinnan och *staten*, utan det är den gamla, alljämt pågående processen mellan kvinnan och mannen; vi se ett led

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

*Om potitisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

i kvinnans likställighetssträvan. Det är icke fråga om staten, icke fråga om fäderneslandets majestät, utan om Hennes Majestät Kvidnan. Och vad kvinnan vill, det vill ju Gud, och vad Gud vill, det bör ju icke denna kammare spjärna emot!

Jag skall nu icke undersöka, om Sveriges kvinna verkligen i allmänhet vill taga detta stora ansvar på sig. Jag måste antaga det, efter de bevis, som föreligga. Icke heller skall jag orda om det gagn eller den skada, hon som kvinna kan ha av denna reform. Det får hon själv bedöma. Men jag tager fasta på detta: det är *icke fråga om staten*.

Jag tror, att vi härmed vidröra en verklighet, som är alltför allmän och alltför allvarlig för att icke offentligen framhållas och bekännas även från denna tribun. Blott alltför ofta får man numera det intrycket av våra förhandlingar, att det icke är fråga om staten. Samhällsklasser komma med sin nakna vilja med det anspråk, att staten skall utan vidare uppträda som exekutor åt dem. Våra egna gruppintressen fullfölja vi med växande energi och växande bitterhet; men hur går det under tiden med staten, med Sverige? Vi äro som läkare vid sjukbädden, som gråla med varandra, tills vi glömma den sjuke. Hava vi icke fått uppleva, att stora grupper rent av vilja hämnas på staten, knappa in på dess säkerhet, då de tycka sig icke ha fått ut sina speciella fordringar! Är det att undra på, mina herrar, om vår svenska stat blir undernörd på detta sätt, och detta i en tid, då dess uppgifter med nödvändighet måste växa både på bredden och på djupet? Som ett nådehjon får staten för sitt och allas vårt försvar nöja sig med de smulor, som falla från vårt rika sociala bord; som en stackare skall den krypa undan för särskilda klassers ömtåliga självmedvetande, och om den träder fram för att fullgöra sin elementära plikt som rättsordningens bevakare, då heter det provokation, men staten själv, vår ärorika gamla svenska stat, den får vem som helst provocera hur mycket som helst!

Jag måste säga det öppet, herr greve och talman, mer än en gång, och mest på sista tiden, har jag här i själva riksdagen erfarit samma obeskrivliga ödslighet, som då jag en gång i den fjärran östern besökte gud Buddas tempel: jag stod på det invigda rummet och jag såg församlingen, men jag kände icke närvaron av något he ligt och upphöjt — av någon gud...

I sin berömda skildring av myrorna omtalar Mark Twain, hur de bära sig åt, när de skola släpa något hem till stacken. De taga i var sin ända av bytet och draga åt olika håll, och skall något höstas in, så får den ena myran draga med sig både bytet och den andra myran, som sprattlar emot allt vad hon orkar. Detta är ju mycket lustigt — kanske också föga rättvist — men löjet dör på våra läppar, då vi besinna, att just så går det i verkligheten till i Sveriges land. Då jag säger detta, är jag icke blind för att en rättvis klagan här föres från båda sidorna. Först högern: vartenda strå, som vi velat draga till *försvarets* och *rättsordningens* stack hava vi fått släpa dit under det intensivaste motstånd av landsmän! Det är vår räkning. Men så vet jag, att vänstern har sin moträk-

ning, och jag skall icke undandraga mig att på denna plats attestera den: vartenda strå av *demokratism* — så heter det där — som vi velat släpa till stacken, det ha vi fått föra dit under intensivt motstånd från högern!

Det är nödvändigt, mina herrar, att vi klara upp dessa räkningar, innan det blir för sent. Högern har stått på vakt kring *rikets säkerhet* och *regementets höghet* i onda tider; det är en ära, som är ovansklig, och som ingen skall kunna taga ifrån den. Men högern har stannat därvid, så att den icke haft tillräckligt öppen blick för *folkets samling* och *samhällets solidaritet*. Då har vänstern gjort dessa uppgifter till sina speciella, och detta med samma ensidighet, så att den icke nått fram till riks- och statstanken. Och så stå vi där, vart parti med sitt berättigade patos, men utan förståelse för det andras, det ena kring huvudet och det andra kring lemmarna, och så slita vi i sär statens organiska liv, som är enheten av stat och folk, av rike och samhälle. Det är detta, som har grävt avgrundsklyftan emellan oss och som vållat rikets svåra nöd däri det nu ligger.

Men om vi äntligen bli klyftan varse, finns det åtminstone klarhet om vägen, som bär över den. Vi måste *försona staten och folket*. Och det kan såvitt jag förstår numera icke ske på annat sätt än genom att i större skala inympa folket i staten. Vi ha hittills på högernsida väl mycket haft staten såsom ett bolag med utvalda intressenter: vi måste i växande grad göra den till ett *andelsföretag*, så att dess öden kännas mer direkt av deltagarna. Det går efter min tro icke längre på något annat sätt. Om vänstern, såsom nyss kunde läsas ut av den föregående talarens anförande, icke vill erkänna någon annan stat än folket och icke något annat folk än den nu levande generationen — om vänstern alltså icke förmår höja sig till statstanken, icke ens ser problemet — då ankommer det på oss högermän att taga första steget. På oss står kravet för statens skull. Vårt eget program kan icke diskuteras: rikets självständighet och statens överhöghet är ett axiom. Det återstår oss att inse, att folkets inre samling genom demokratisering är ett *postulat*, och att handla därefter. Ty icke ens vad vi fått bevittna i dessa sista tider får förvill oss om att folket är »gott i sin innersta rot»; men då gäller det att »gå det emot». Såsom det nu går, förvildas folket, och riket driver i avgrunden.

För egen del har jag stått vid en sådan skiljeväg en gång förr, och det i unionsfrågan vid förra sekelslutet. Även där måste varje steg till försvar för Sveriges ära och rätt ske under intensivt motstånd från svenskar. Det var en kamp på två fronter som nu, den ena belägen inom landet. Man betraktade där rikets mellanhavande med ett annat rike såsom en de makthavandes sak; klyftan inomlands var så djup, att de missnöjda sedan hellre sågo de makthavandes förödmjukelse återfalla på landet, än de medverkade till en nationell politik som syntes gagna de makthavande. När jag reflekterade härpå och insåg detta sammanhang, då måste jag säga mig: ett sådant förhållande kan icke få fortfara, vi måste försona våra

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.

(Forts.)

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.

(Forts.)

egna med samhället, och för den skull måste vi giva dem delaktighet i makten och följderna och ansvaret. Det var i den stunden jag och många på högersidan uppgåvo kampen mot den allmänna rösträtten. Icke därför att vi blivit övertygade genom förnufts-skäl, utan därför att vi kände oss stå mot övermäktiga krafter på andra sidan om förnuft och oförnuft och om rätt och orätt.

Jag tror, herr greve och talman, att stunden nu är inne att eftertänka, om vi icke stå vid en liknande skiljeväg, där det kräves ett nytt steg av samma art. Jag tror icke, att kvinnans indragande i politiken gagnar staten och icke heller att det gagnar kvinnan, men jag måste säga mig, att *motståndet däremot, såsom landet nu ligger, ännu mindre gagnar staten och kvinnan*. Här skiljer sig min väg numera från utskottets ärade vice ordförandes; det är icke den »allmänna utvecklingen» utan vår egen sorgliga utveckling i dessa tider, som gör, att vi måste välja och stående i *valet mellan två onda ting* se till att välja det mindre onda.

Sålunda blir det ändå till sist frågan om staten i detta ärende, fast på ett annat sätt än dess egna exploatörer tänka sig. Vi trodde att vi skulle kunna undvika denna ytterlighet i det demokratiska programmet. Vi veta också, att risken är stor. Men här är icke längre fråga om teoretisk rätt och förnuft, utan om praktisk anpassning till livsnödvändigheter; och då gäller att ta risken och söka gå igenom, för att komma till en säkrare strand på andra sidan. Jag ser numera ingen annan väg och intet annat sätt.

Jag förklarar alltså, att jag härmed nedlägger mitt principiella motstånd mot den kvinnliga rösträtten. Men därav följer givetvis icke, att jag är beredd att utan vidare taga allt som nu positivt bjudes. Såsom ärendet nu föreligger, är det enligt min uppfattning från förslagsställarnes sida icke frågan om staten men icke heller och icke ens fråga om kvinnan, utan om det »envälde bjudande och rådande» partiet, och kvinnan är egentligen blott ett fagert bete på den kroken. Detta är nu faran med gamla program, att de nötas, så att man förlorar perspektivet för deras betydelse. Nu har så länge på ena sidan talats om kvinnlig rösträtt, att man där icke längre synes hava blicken rätt öppen, för vilken oerhört stor sak detta i verkligheten är. Man talar om den som om en annan sak vilken som helst och glömmar, att det gäller ett av de viktigaste stegen i Sveriges hela inre historia. Vi, som inse detta och som hittills aldrig allvarligt reflekterat på att göra reformen, kunna nu rimligen begära att få något rådrum, innan vi besluta oss. Här har nu av utskottet redovisats en hel del frågor, som icke voro med vid 1912 års utredning, och som synas vara av sådan beskaffenhet, att ansvarige män ovillkorligen måste taga hänsyn till dem, innan de störta sig och riket i ett så stort äventyr som detta.

Vad den förste talaren på denna tribun sade däremot, vill jag icke upptaga till besvarande, ty det innehåller väl mycket av det mot vilket svensken, enligt *Sundbärg* är svarslös.

Det kan synas vara rätt litet av reformvilja som här nu bjudes, och jag väntar mig icke heller något erkännande härför. Andra

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

må för övrigt göra vändningen mellan olika praktiska linjer med mera behag. De som själva bara följa partipiskan ha kanske icke heller alltid så lätt att förstå, vad det kostar den, som levat sig till en världsåskådning, att få släppa denna åskådning för den oförnuftiga verklighetens skull. Jag skulle dock ha velat gå ett steg längre än utskottet, med stöd i dess egen motivering; där framställes utredningsyrkandet såsom skäl till avslag, jag skulle önskat ett positivt beslut om utredning — och detta helst i sammanhang med de andra stora demokratiska frågorna, som nu försvåra den nödvändiga samligen i riket, liksom nya »försvarsberedningar» för vad i egentlig mening måste kallas vår inre försvarsfråga. Tiden synes mig mogen därför; jag tror t. o. m. att det är på yttersta tiden. Då ett särskilt yrkande i den vägen måste stöta på tekniska svårigheter och i alla fall icke har utsikt att nu samla meningarna, åtminstone icke i bägge kamrarna, vill jag emellertid icke göra något sådant. Men jag har dock, herr talman, velat låta detta uttalande komma till kammarens protokoll, såsom ett vittnesbörd om att åtminstone någon röst vid 1917 års riksdag höjts, för att det icke bara är folket, utan att det är *riket, som är i nöd*, att den enda räddningen ligger i en ökad nationell samling, och att vägen till denna samling icke är rättshaveriets utan offrets.

Herr Ström: Herr talman! Jag tror, att vi allesammans ha den uppfattningen, att vi nyss hört ett synnerligen intressant och i många avseenden märkligt anförande, ett tidens tecken. Och jag tror också att, om det anförandet representerar högerns uppfattning — högerns såsom parti — det skulle vara ett ännu mer betydelsefullt och märkligt anförande, detta sagt utan att förneka, att det icke finnes synnerligen stora meningsskiljaktigheter i fråga om många av de sats, som den siste ärade talaren framförde.

Men jag har icke begärt ordet för att här ingå på något bedömande av den siste ärade talarens anförande, en talare, som jag tror är ganska isolerad i denna kammare och inom det parti han tillhör, utan jag har begärt ordet endast för att i några korta ord få till reservanterna — liberalerna och högernationalisterna — inom utskottet framställa ett par samvetsfrågor. Vi kunna, tror jag, tryggt utgå från att högern här i kammaren ingalunda kommer att i något avseende reflektera på den i någon mån tillmötesgående väg, som av herr Kjellén anvisades, utan såsom vi redan hört av de anföranden, som här hållits, kommer nog högern såsom förut, oförbätterlig och oföränderlig, att in i det sista, in i fördärvet hålla emot. Och därför ville jag säga till de ärade reservanterna inom utskottet, att det i alla fall torde vara hopplöst och icke finnas någon möjlighet att med lämpor kunna förmå högern att taga reson, att lyssna till skäl och bevis, att utöva rättfärdighet och rättvisa, och därför frågar jag herr Hellberg och herr Olof Olsson, om icke ändå — jag har ju framställt den frågan vid ett föregående tillfälle — man måste tillgripa andra medel, när högern blott sätter makt mot alla folkets krav på framsteg, och om icke tiden är inne även för demokra-

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

terna, för socialdemokraterna och för liberalerna, så vitt de räkna nu sig till demokraterna, att också sätta makt bakom ordet? Jag vill därför, eftersom jag vid ett föregående tillfälle icke fick något klart svar därpå, ännu en gång fråga, om man icke på vänstersidan snart är beredd att med de maktmedel, som grundlagen giver oss, tvinga fram dessa oundgängliga reformer, som högern motsätter sig, om man icke på vänstersidan snart är beredd att med de gemensamma voteringarnas hjälp bekriega högern, om man icke är beredd att på det sättet genom en direkt författningsskamp tvinga högern att giva vika. Jag tror, att detta är det enda möjliga. Liberaler och socialdemokrater kunna icke längre nöja sig med att här framföra skäl och bevis och oupphörligen stanna i minoriteten och sedan vid kommande tillfällen år efter år komma med nya skäl och bevis med lika litet resultat. Jag frågar, om man icke till sist tröttnar på denna politik och denna taktik, om man icke genom att begagna de gemensamma voteringarnas majoritet, som vi i de sista voteringarna, som ägt rum, sett, att vänstern kan förfoga över, om vi icke ändå skulle kunna begagna dessa maktmedel lika hänsynslöst, som högern begagnar sina maktmedel, för att någon gång kunna nå en verklig lösning av dessa frågor. Jag kan icke se, att det finnes någon annan utväg, och jag skulle önska, att hela den kommande valstriden kunde läggas på den plattformen, att varje vänsterman förbunde sig inför sina valmän att ovillkorligen använda de gemensamma voteringarnas majoritet för att på det sättet pressa första kammaren och pressa högern till eftergift. Jag tror, att det på det sättet skulle vara möjligt att kunna nå en lösning.

Jag skall sluta med att uttala, vad jag gjort en gång förut, ett slags »præteræ' censeo», att förrän första kammaren är krossad och dess motstånd brutet genom de gemensamma voteringarna, det är omöjligt att kunna få till stånd en författningsändring. Demokrater, krossen första kammaren! — Se där vägen till folkmakt och folkfrihet.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag hörde den förste ärade talaren, föll min tanke på en av vårt lands allra mest framstående författare. Denne författare, som herrarna allesammans känna, hade en märkvärdig förmåga att kunna hoppa hårda ord, jag kan nästan säga smädelser, mot dem han ville angripa. Detta var nu fallet även med den förste ärade talaren vid detta tillfälle liksom vid så många andra, när han talat om det förkättrade högerpartiet. Hans ord gjorde också, såsom vi sett, betydande verkan, ty den siste ärade talaren blev så gripen av högerns oförbättring och oföränderlighet, ända till dess den drivit landet i fördärvet, såsom han uttryckte sig, att han ansåg sig böra ställa en allvarlig vädjan till det liberala partiet och till det socialdemokratiska partiet — jag vet icke riktigt vad det partiet kallas som han själv tillhör: ungsocialisterna eller vad det är; nej, vänstersocialisterna tror jag det heter. Emellertid han ställde en vädjan till nämnda båda partier, att de icke skulle försöka att med skäl och

argument betvinga högerpartiet, utan att de skulle använda andra medel, sätta makt bakom ordet. Jag får säga, att jag blev litet orolig, när han stannade där. Jag tänkte: det är väl den utomparlamentariska vägen han anvisar, och jag kunde icke tänka mig våra hyggliga, försiktiga vänstermän med herr Hellberg i spetsen tågande på gatorna för att på det sättet söka driva igenom sina önsknin-
ningar i politiska frågor. Men så fortsatte han, och det var mycket angenämt att se, att han ändå ville använda en parlamentarisk väg. Han hade funnit, att det icke skulle bliva så svårt att gå denna väg, ty i de gemensamma voteringarna äga vänsterpartierna majoritet i båda kamrarna. De kunna då driva igenom sina önsknin-
gar mot första kammarens majoritet. Och sålunda gick hans anvisning ut på att man skulle använda den makten i beskattningsfrågor och anslagsfrågor för att krossa första kammarens motstånd i grundlagsfrågor och på lagstiftningens område över huvud taget. Enligt sin uppfattning hade han alltså ett parlamentariskt medel, så att man slapp gå och demonstrera på gatorna och ställa till väsen där, d. v. s. med våld försöka att betvinga vårt motstånd.

Jag tror emellertid, att om man skulle gå till väga på det sättet talaren föreslog, man i själva verket skulle använda lika oparlamentariska, lika utomparlamentariska medel, som ifall man skulle försöka skrida till våldsamma försök att omstörta vår författning, ty det är ju så här i världen, att en lag icke får tolkas endast efter bokstaven, utan den bör tolkas efter sin anda, och det skulle vara ett fullständigt grundlagsbrott, ifall man försökte använda den gemensamma voteringen för att tvinga fram eftergifter på lagstiftningens eller grundlagstiftningens område, där första kammaren av vår författning fått en oförytterlig rättighet. För övrigt vill jag ytterligare säga, att det finnes en paragraf i grundlagen, som har minst lika mycken kraft som de andra, och enligt hittills hyllad svensk uppfattning har den en särskilt stor kraft, när det gäller medborgerliga rättigheter, och det är den 16 § regeringsformen. Man får icke utöva beskattningsrätten på det sättet, att man kränker de medborgerliga rättigheter, som där hava blivit garanterade. Emellertid, även om man från något håll skulle försöka ett sådant medel, som talaren anvisade, kan han vara absolut säker, att man icke skulle lyckas att böja vårt motstånd därhän, att vi komma att rösta för någonting, som vi ansåge vara för landet skadligt.

Herr Hellberg förebrådde oss, att högern aldrig ville vara med om att göra några offer och lägga dem på fosterlandets altare. Han fäste uppmärksamheten på vilken ställning vi intagit, när den kommunala rösträttsfrågan var före, och han talade om huru litet kommissionsutskottet ville eftergiva med avseende på de s. k. strecken. En obetydlighet! Och så slutligen kom han till kvinnans rösträtt. Jag vill då säga, att det är ett vackert tal att anmoda andra att lägga offer på fosterlandets altare, men det är ännu vackrare att göra några offer själv. Varav kommer det sig, att man alltid anmodar högern att göra offer, men aldrig är beredd att göra offer själv? När jag hörde herr Hellberg säga, att vi borde offra

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

åtskilligt på fosterlandets altare, tänkte jag på de gamla egyptiska tempelprästerna. De uppmanade folket att komma med en massa saker, livsförnödenheter och annat gott, som skulle offras åt guden på dennes altare, men bakom sutto emellertid tempelprästerna, ehuru de ej syntes. Folket kom och offrade, men vart gingo offren? Till prästerna. Jag har en bestämd uppfattning av att dessa offer, som herr Hellberg nu ville, att vi skulle lägga på fosterlandets altare, icke skulle komma fosterlandet till godo, utan de övriga partierna, det liberala partiet och socialdemokraterna. Men vi, som äro mera upplysta än det egyptiska folket, vi komma icke att göra några dylika offer, utan vi komma att noga pröva, huruvida vår gåva gagnar fosterlandet. Emellertid, en av de ärade talare, som förut yttrat sig, sade, att man icke kan göra en sådan prövning; vem är det — frågade han — som skall bestämma, vad som är nyttigt för fosterlandet, vad som är i statens intresse? Det visste han icke. Då förstår jag verkligen icke, huru han kan sitta i denna kammare, ty han sitter här dagligdags och fattar beslut, genom vilka han har att tillgodose statens intresse. Han vet själv, att han deltagit i dessa beslut, och det gäller om oss allesammans, att när vi avgiva vår röst t. ex. angående den allmänna rösträtten och nu angående kvinnans rösträtt, äro vi behöriga att pröva, huruvida enligt vår uppfattning det är i statens intresse, att vi giva en sådan rösträtt, och i vilken utsträckning vi böra giva den.

Vad nu den stora frågan för dagen beträffar, den kvinnliga rösträtten, har jag ju redan år 1908 tydligt uttalat min mening, och därför kan jag begränsa mig till några få ord. Jag är för min personliga del ingen principiell motståndare till denna rösträtt. Tvärtom anser jag, från den enda synpunkt som för mig, är bestämmande i denna fråga, nämligen synpunkten av vad för staten är gagneligt, att den kvinnliga rösträtten kan väl motiveras. Många både sociala och ekonomiska spörsmål kunna enligt min mening få en lyckligare lösning, om kvinnorna beredes tillfälle att därvid mer än nu göra sitt inflytande gällande. Däremot anser jag det betänkligt att i fråga om politisk rösträtt redan nu likställa man och kvinna. Jag förstår mycket väl deras uppfattning, som likställa dem, för så vitt nämligen de utgå därifrån, att rösträtten är en ovillkorlig personlig rättighet, som tillkommer medborgarna oberoende av huru dess utövande verkar för samhället, ty då är det alldeles klart, att kvinnan skall hava rösträtt lika väl som mannen och i lika utsträckning, sålunda utan någon begränsning. Men, som jag nyss sade, jag ser icke saken på det sättet, utan från samhällets synpunkt, och jag erkänner icke någon sådan ovillkorlig rätt. Utskottet har nu i sin motivering påpekat, hurusom med en dylik likställighet mellan man och kvinna resultatet skulle bliva, att den kvinnliga valmanskåren skulle komma att dominera. Detta har man gjort sig löjlig över. För min del åter kan jag icke finna annat, än att detta är ett synnerligen bärande skäl. Att helt plötsligt kasta om och lägga den avgörande makten i staten hos ett nytt element, vars tendenser man icke på förhand kan fullt bedöma, borde väl ändå med skäl kunna anses

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

vara mindre välbetänkt. Men därtill kommer också ett ytterligare skäl, att man synes böra vara försiktig, så att man icke lägger makten inom staten i händerna på medborgare eller medborgarinnor, som hittills stått främmande för det politiska livet och därför utan tveivel sakna politisk erfarenhet.

Då nu den kvinnliga rösträttsfrågan senast var före, år 1908, föreslog jag för min del den begränsningen, att endast kommunalt röstberättigade kvinnor skulle erhålla politisk rösträtt. Av skäl, som det torde vara onödigt att nu anföra, lär den begränsningen för närvarande icke böra ifrågasättas. Min övertygelse är emellertid att, om man antagit det förslag jag framställde år 1908, den kvinnliga rösträttsfrågan skulle ha legat mycket bättre i närvarande stund, och man skulle hava haft mycket lättare att bedöma vad man ytterligare borde göra. Men jämväl andra begränsningar kunna komma i fråga. Och utskottet har fäst uppmärksamheten på en, nämligen en väsentligt högre ålder för kvinnor än för män såsom förutsättning för deras rösträtt, och en ärad medlem av konstitutionsutskottet, som principiellt står på samma ståndpunkt som jag, har också här särskilt utvecklat betydelsen av sistnämnda begränsning. Man kan också tänka sig andra sätt att begränsa den kvinnliga rösträtten, men jag skall icke nu närmare gå in på den saken. Så mycket är säkert, att det tarvas en utredning, och innan den skett, må man icke förtänka oss, om vi vägra att bifalla förslaget om rösträtt för kvinnor.

Herr greve och talman! Av vad jag sagt framgår, att jag för min personliga del är beredd att giva kvinnorna politisk rösträtt, sedan utredning skett angående de villkor, under vilka detta bör äga rum, för att denna rösträtt skall lända staten och samhället till nytta. Jag vill till sist påpeka, att man kanske kommer att säga, att i denna fråga högern står splittrad. Till alla de anmärkingar och angrepp, som riktats mot högerpartiet, kommer kanske också den anmärkningen att läggas. Då vill jag säga, att denna sak liksom så många andra för den, som verkligen vill beakta, vad som föreligger, visar, huru vi i varje fråga försöka komma till en uppfattning angående vad som för landet är det bästa, och att vi inom partiet låta våra meningar brytas mot varandra, ända till dess därur framgår en allmän uppfattning om att vi kommit till ett för riket gott resultat.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Den av herr Kvarnzelius framburna motionen om politisk likställighet mellan man och kvinna bär bland andra underskrifter även min. Jag har dock undertecknat motionen under uttrycklig förklaring, att den icke fyllde de anspråk, som jag ansåg borde ställas på en författningsreform. Jag var emellertid bestämd för att låta min röstgivning vid detta tillfälle bero på den ståndpunkt, som denna kammars majoritetsparti komme att intaga gent emot den större delen av frågan, den kvinnliga rösträtten. Hade det funnits någon den allra ringaste utsikt att inom denna kammars majoritetsparti uppdriva det ganska obe-

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

tydliga antal röster, som skulle erfordras för att bereda framgång åt den av herr Edén m. fl. vid betänkandet fogade reservationen, så hade jag utan betänkanke röstat för denna reservation. Det heter i reservationen: »Denna motion framställer sålunda själva principfrågan om kvinnornas politiska likställighet med männen i klar begränsning, utan förknippande med andra spörsmål, t. ex. om ändringar i de så kallade streck, som nu äro gällande, vilka spörsmål, om de förbindas med rösträttens utsträckning till kvinnor, kunna verka förryckande på bedömandet av sagda principfråga.» Ja, motionen har nu fyllt sitt ändamål, den har ännu en gång ställt den stora frågan om kvinnans politiska likaberättigande med mannen i klar belysning och till bedömande, och resultatet blir i dag det samma som vid föregående tillfällen. Då finnes enligt min mening icke någon anledning, varför man nu skulle stanna vid denna del av den behövlige författningsreformen. Jag vill icke närmare inlåta mig på den stora frågan om den kvinnliga rösträtten, men då för en stund sedan uttalades den uppfattningen, att man på vänsterhåll ansåg, att kvinnan borde ha politisk rösträtt därför, att denna borde tillkomma varje medborgare såsom självständig person, så vill jag säga, att det ju också är på det sättet. Den allmänna rösträtt, som beslöts för 10 år sedan, männens så kallade allmänna rösträtt, gå ut på att varje *man* skall ha rösträtt, då han uppnått viss ålder, utan annat skäl än att han är man. Ty allt rösträttens samband med skatteplikten är ju upphävt: för rösträtt kräves icke, att man är skattepliktig. Rösträttens samband med inkomstcensur är även upphävt. Det kvarstår ingenting annat, än att den röstberättigade skall vara man och ha uppnått en viss ålder, så att han fyller de allmänna myndighetsvillkoren, och då kan man naturligtvis med fog säga, att samma rätt bör tillkomma kvinnan. Jag kände mig verkligen mycket pinsamt berörd, då vi för icke länge sedan behandlade en fråga av den mest ingripande natur beträffande just kvinnan, barnen och hemmet — då vi behandlade frågan om de utomäktenskapliga barnen och deras mödrars rätt. Det var för mig ytterligt pinsamt att i en sådan fråga den part, vars intresse det närmast rörde, kvinnan, icke skulle ha ett ord med vid frågans avgörande. Emellertid kan det vara alldeles obehövt att närmare yttra sig om vad vi på vänsterhåll anse vara en självklar sak, men som man på högerhåll, vad som än anföres, icke kommer att acceptera såsom nödvändig sak, nämligen *kvinnans rätt* att deltaga i samhällets angelägenheter och *samhällets rätt* att begagna sig av kvinnans insats.

Omedelbart efter det riksdagen för 15 år sedan avlät en skrifvelse, däri den principiellt anslöt sig till den allmänna rösträtten, hade jag tillfälle att offentligen deklarerera min ställning till rösträtten, och jag anslöt mig då till ett program, som i korthet kan skisseras så: politisk valrätt och valbarhet bör tillkomma envar välfrejdad, fullmyndig svensk man och kvinna, och jag har aldrig haft anledning att frågå denna min uppfattning. Det är därför för mig särskilt upprörande att tänka, att man ännu reser ett starkt

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

motstånd mot sloandet av de orättfärdiga rösträttsstreck, som ännu sätta hundratusentals oförvilliga svenska manliga medborgare utanför medborgerliga rättigheter, och jag vill hemställa, om icke just de sista tre årens erfarenhet bör ha blottat, huru skriande orättfärdiga dessa rösträttsstreck — speciellt fattigvårdsstrecket och utskyldsstrecket — äro. Jag har fått personlig erfarenhet av många i högsta grad upprörande fall, då svenska medborgare förlorat sin medborgarrätt, därför att de upprepade gånger under de sista åren varit inkallade till militär tjänstöring, då de själva ryckts bort från sitt arbete och sin inkomst och den hemmalämnade hustrun och hennes små barn måst anlita den offentliga fattigvården för att kunna livnära sig. Är det rättfärdigt, att man tål sådana samhällsförhållanden, att fullgörandet av en medborgerlig plikt, som kan bliva den tyngsta av alla, belönas med förlust av medborgarrätten? Jag har känt mig så upprörd av de talrika exemplen på sådana fall, med vilka jag personligen kommit i beröring under dessa senaste två år, att jag ser det som en samvetsplikt att hava utslungat ett *jag anklagar* mot ett samhälle, som tillåter en så upprörande och skriande orättfärdighet.

Så som denna fråga nu ligger, är min ståndpunkt alldeles tydlig och klar. Den kvinnliga rösträttsfrågans lösande som en separat fråga är undanskjuten till en oviss framtid. Längre fick man från kvinnorna höra klagomål däröver, att deras rösträttsfråga undansköts för att bereda lösning åt männens rösträttsfråga. Skall nu kvinnornas rösträttsfråga i sin ordning få undanskjuta männens återstående rösträttsfråga, skapandet av en rösträttsordning, som icke vilar på orättfärdighet, utan på rättfärdighet? Jag vill hoppas, att detta skall vara sista gången som riksdagens vänsterpartier i rösträttsfrågan gå fram efter två skilda linjer. Jag hoppas, att denna fråga — som icke kan falla, utan skall stå upp igen — då den nästa gång kommer före, får företagas i hela sitt sammanhang.

Den ärade ledamot av utskottet, som först tog till ordet för utskottets hemställan, yttrade i början av sitt anförande, att det var på fullgoda skäl, som utskottet ställde sig avvisande, och det för honom viktigaste skälet tyckes ha varit, att man icke kan bedöma de föreslagna reformernas verkningar. Något sådant låg också i den siste ärade talarens häntydning på orimligheten i att vilja utlämna politisk makt till en stor, nu politiskt rättslös väljareskara, om vars tendenser man ingenting visste. Ja, om detta heter det ju, att man här måste tillvarata statens, rikets och det allmännas trygghet och intresse, och man måste därför noga överväga, innan man tager ett sådant steg. Jag vill naturligtvis icke bestrida, att denna uppfattning kan vara den verkliga hos många inom det parti, som motsätter sig de här föreslagna reformerna, men jag kan dock icke underlåta att fästa uppmärksamheten vid ett yttrande, som framkom här i kammaren, då vi för någon tid sedan behandlade frågan om fullmaktsröstning inom kommunerna. Det var en ledamot av konstitutionsutskottet, en av dess högerledamöter, som då öppenlydligt lät förstå, att man behövde denna fullmaktsröstning

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

såsom ett vapen i striden för den nuvarande maktfördelningen mellan samhällsklasserna. Och det lider nog intet tvivel, att här ligger den djupaste anledningen till, att man ställer sig fullkomligt avvissande emot sådana reformer, som skulle bryta ned en del av den förskansning, bakom vilken det parti, som här utgör majoriteten, upprätthåller och försvarar sin nuvarande maktställning. Ty de rösträttsstreck, som äro de mest betydande, utskylds- och fattigvårdsstrecken, äro *fattigdomsstreck*, de äro, såsom blivit påvisat, streck, som från politisk medborgarrätt utesluta den fattigaste delen av landets befolkning, således de samhällslager, av vilka de nuvarande maktinnehavarna i denna kammare kanske befara svåraste rubbningen i sin maktställning. Och vad kvinnorna angår, undrar jag, om icke också där den egentliga anledningen är, att man fruktar de många kvinnorna inom den fattiga delen av folket, de kvinnor, som dagligen få skörda en bitter erfarenhet av vrängsidorna i samhällsordningen.

Herr statsministern hänvisade häromdagen i sitt interpellations-svar i andra kammaren till folket i val. Ja, vi gå detta år till val, och jag vill hoppas, att det då skall lyckas oss att inför valmännen i sin rätta belysning framställa den politik, som ute bland valmännen kallas den moderata, men som i själva verket är den behärdaste konservatism, en konservatism, som går ut på att konservera och bevara vrängsidorna i samhällsskicket, en politik, vars målsmän t. ex. här i denna kammare kalla sig nationella och ofta lamentera om nödvändigheten av att under allvarstider ena nationen, men vars egentliga verksamhet tycks gå ut på att med omsorg göda och vattna den giftiga tvedräktsplanta, vars rot heter social och politisk orättfärdighet och vars frukt, splittringen, den djupa klyftan mellan folkklasserna, vi se för våra ögon dagligen och stundligen. Det är denna planta vi vilja med roten upprycka för att söka ena samhällsklasserna genom att låta alla under lika rättigheter och lika betingelser upptaga striden, den oundvikliga striden om olika vägar och olika medel för att nå det mål, som bör vara allas gemensamma: folkets, det allmännas bästa. Detta vinner man icke på annan väg än genom att öppna dörrarna, spränga bommarna, som ännu hålla tallösa, oförvitliga medborgare utestängda från inflytande på samhällslivet.

Jag yrkar bifall till den av herr Olof Olsson med flera vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Bellinder: Min vana likmätigt skall jag, sedan så många talare yttrat sig i den föreliggande frågan, yttra mig helt kort.

Konstitutionsutskottets ärade vice ordförande påpekade vad vi i vårt utlåtande yttrat, att tvenne olika riktningar gjort sig gällande hos den utskottsmajoritet, som dikterat utskottets beslut, och han meddelade, att han hörde till den först omnämnda av dessa. Jag ber här få säga, att jag tillhör den senare, som anser, att frågan om kvinnornas delaktighet i det politiska livet icke med fog kan

helt undanskjutats, utan att denna fråga bör i hela dess vidd prövas och upptagas till lösning. Vi hava givit skäl i utskottet, varför vi icke nu kunna vara med om att besluta politisk rösträtt för kvinnorna. Dessa skäl ha underkänts av den ärade talaren på Värmlandsbanken, och han försökte förlöjliga dem, men jag tror nog, att de i alla fall innehålla något bärande, så mycket mer som, ifall vi gå till utlandet, förslaget om kvinnlig politisk rösträtt i England upptagit en del av dessa motiv såsom villkor för denna rösträtt. Man föreslår t. ex. att höja åldersgränsen m. m.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Den ärade talaren på Värmlandsbanken tillät sig säga, att det var en skam för högern i denna kammare, att den icke ville vara med om införande av kvinnlig rösträtt. Ja, är det så, att det är en skam, så dela vi den med de stora kulturländerna i allmänhet, ty om vi undantaga England, som, ehuru med vissa restriktioner, tyckes vara på väg att införa dylik rösträtt, är det mig veterligt intet av de stora kulturländerna, som kommit så långt, att man där anser tiden vara inne att giva kvinnan politisk rösträtt. Då jag emellertid, ända sedan allmän rösträtt infördes för män, ansett konsekvensen fordra, att förr eller senare under vissa betingelser politisk rösträtt infördes även för kvinnor, är jag ingen principiell motståndare till en lösning av frågan i denna riktning, men för närvarande kan jag icke vara med därom. Så viktig som denna fråga är, få vi akta oss för att med avseende å densamma kasta oss ut i något vittutseende äventyr. Den allmänna rösträtten, som hos oss icke funnits längre än sedan år 1909, har ju dock redan allt mer och mer verkat därhän, att de borgerliga partiernas inflytande minskats till förmån för socialdemokraterna, och jag är övertygad, att om vi nu utan vidare skulle antaga den kvinnliga rösträtten, detta skulle i mycket hög grad verka i samma riktning, synnerligast som det egentligen bleve kvinnorna i städerna och stadsliknande samhällen, som på grund av den större lättheten för dem komme att infinna sig vid valurnorna, under det att det bleve mycket svårt för kvinnorna på landet att fullgöra sin medborgerliga plikt, ifall de nu skulle få denna rätt.

Således tror jag, att den förskjutning åt socialdemokratiskt håll, som blivit en följd av den allmänna rösträtten för män, skulle i ännu högre grad göra sig gällande, om man utan vidare fattade beslut om införande av kvinnlig rösträtt. Och därför anser jag nödvändigt, att frågan kommer under vidare utredning, och att därvid särskilt de villkor beaktas, som vi här framställt. Visserligen har man sagt, att vi ha haft utredningar nog. Ja, väl hava vi sådana, men dessa äro mycket litet utslagsgivande. Vi hava också exempel på rösträtt för kvinnor från våra grannländer Norge och Danmark, men kvinnorösträtten har där införts först på sista tiden. Något längre har den funnits i Finland, men detta land intager ju i konstitutionellt avseende en mindre normal ställning, och därför är exemplet därifrån i avseende å kvinnorösträtten varken uppmuntrande eller efterföljansvärt.

Jag får således, herr talman, yrka bifall till utskottets hem-

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

ställan, därmed alltså jämväl åsyftande avslag å herrar Halléns, Lindhagens, Edéns och Kvarnzelius' motioner.

Herr von Zweigbergk: Mina herrar! Det kan ej vara mycket mening i att försöka till värdet taxera de många olika och dåliga skäl, som konstitutionsutskottet anfört för att icke göra något i riktning av att medgiva politisk rösträtt åt landets kvinnor. Det har emellertid förefallit mig, när jag gått igenom dessa skäl, att de eventuellt kunde vara uppställda efter samma mönster, som användes av den fästningskommendant, som hade att avgiva en officiell förklaring, varför han vid ett högtidligt tillfälle ej skjutit salut. Den tjuguantra punkten i hans förklaring innehöll, att han ej haft något krut. Det skulle mycket väl kunna tänkas, att huvudargumentet för motståndet denna gång verkligen är att söka i det allra sista avslagsskålet, som utskottet anfört, det nämligen, att man ej bör bifalla kravet på rösträtt för kvinnor på en enskild motionärs framställning. Man bör ha Kungl. Maj:ts auktoritet att stödja sig på. Det kan vara lämpligt att i det sammanhanget erinra om, att det förslag, kring vilket de liberala reservanterna uppmanat riksdagen att nu samla sig, i själva verket är ett sådant kungligt förslag, framlagt år 1912. Det har sålunda varit föremål för hela den omsorgsfulla utredning, som Kungl. Maj:t alltid ägnar sådana frågor. För dem, som i själva verket ej vilja göra något, är dock det anförda skälet mycket användbart. Det innebär ju, att man över huvud taget ej behöver reflektera på framställningen, innan man får den från en högerregering, som är så homogen, att den ej i de olika meningar, som eventuellt kunna finnas inom ministären, ser en anledning att skjuta den ifrån sig. Och ävenledes kan man ha den fördelen, att om det — som rätt så möjligt kan vara — skulle hända, att man hädanefter under den framtid, som vi gå till mötes, får en lång serie av vänsterregeringar, man för sin del är befriad från att taga ståndpunkt till denna fråga. Ty det är ju i själva verket uppenbart av vad som anförts, att vad man begär ej är, att förslaget skall vara framlagt av en regering vilken som helst, exempelvis en vänsterregering, utan endast av en högerregering.

Nu har man — det framgick mycket tydligt av vad konstitutionsutskottets vice ordförande anförde — en stark känsla av att utvecklingen världen över går i den riktning, att även denna stora reform måste komma. Han framhöll emellertid, att härav ingenting bestämt följer rörande vad som skall göras. Man har naturligtvis rättighet och skyldighet att undersöka, huruvida denna utveckling är god, och han menade, att den icke var god. Han sade sig emellertid mycket väl förstå dem, som nu följde med denna utveckling, ty det är alltid så bekvämt att flyta med strömmen, som han uttryckte sig. Jag tillåter mig i detta avseende hemställa, om man ej skulle om en stor del av högermajoritetens medlemmar både i denna kammare och i den andra med fullt fog kunna säga, att de i närvarande stund göra det bekvämt för sig genom att följa

med strömmen. Och strömmen är för dem, det är tydligt i närvarande stund: nu vilja vi ingenting göra.

Herr Kjelléns anförande har säkerligen en symtomatisk betydelse. Den duva i högerens Noaks-ark, som flyger allra vidast omkring över land och vatten, har nyligen kommit tillbaka med ett olivblad i munnen. Talaren uppger sitt tidigare intensivt förda principiella motstånd mot politisk rösträtt för Sveriges kvinnor. Han ursäktar emellertid kanske, om man för frågans realitet fäster ännu något större uppmärksamhet vid det anförande, som i samma ämne hölls av majoritetspartiets ordförande, herr Trygger. Jag menar då ej den del av hans anförande, i vilket han efter en litet egendomlig vana, som vi konstaterat på sista tiden, sysselsatte sig med det parti inom denna kammare, som är allra svagast, eftersom det egentligen endast representeras av en man, och med förhållandet mellan vår Magna Charta, § 16 i regeringsformen, och frågan om de gemensamma voteringarna. För min del fick jag ett ofantligt mycket starkare intryck av den passus, där han tog ståndpunkt till den fråga, som nu föreligger. Så vitt jag kunde förstå, framkom därvid, att för honom det i själva verket av alla dessa många hinder för den kvinnliga rösträtten, som åberopats, endast var ett med avgörande betydelse, nämligen kvinnornas övertalighet i förhållande till männen. Han antydde sålunda, att man vid reformens genomförande inom en icke alltför avlägsen framtid måste vara betänkt på att upptaga den begränsning, som ligger i ett högre åldersstreck för de kvinnliga väljarna. Så vitt jag kan fatta, finns det egentligen endast en logisk konsekvens av den ståndpunkt, som herrar Kjellén och Trygger intagit och som säkerligen delas av många bland deras meningsfränder. Det är, att man också gör någonting för det, som man säger sig redan nu anse vara en förestående politisk nödvändighet. Och vad man kan göra — fastän det är sent, är det ej för sent — det är att i riksdagens elfte timme begära en återremiss till konstitutionsutskottet i syfte att tillse, om det ej skulle låta sig göra att därifrån få ett förslag om rösträtt för kvinnor med det omtalade högre åldersstrecket.

Den ärade ledaren för kammarens majoritetsparti karakteriserade sitt parti i förhållande till de andra därmed, att hans parti vid behandlingen av frågorna alltid undersökte dem ur synpunkten av vad som gagnade staten och samhället. I detta uttalande ligger ju en värdering av de andra partiernas förhållande i detta avseende, som vi ofta återfinna på det partiets sida. Jag tror, att samsyn och sammanhållningen och samarbetet inom riksdagen skulle åtskilligt befrämjas, ifall man uppgåve denna privilegierade ställning och icke utginge från att det parti man själv tillhör alltid kommer till det resultat, som gagnar staten, medan de andra komma till ett, om vilket detta icke kan sägas.

En tillämpning av den åberopade höga principen för politiskt handlande speciellt på den föreliggande frågan, som ledde till ett tillmötesgående av det kvinnliga rösträttskravet, skulle utan tvivel finna genklang i åtskilliga högermäns hjärtan i denna kammare.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

Både konstitutionsutskottets vice ordförande och herr Trygger anlade, såsom deras sed är och som rätt är, på frågan företrädesvis statsnyttans synpunkt. Herr Clason sade sålunda, att han var mycket mån om att landets kvinnor skulle bli i tillfälle att göra sin gärning till förmån för stat och samhälle, men han kunde icke medgiva, att till denna deras uppgift hörde utövandet av den politiska rösträtten. Man kanske skulle kunna våga sätta däremot ett annat ord, som lyder så: »rättvisans och statsnyttans förenade synpunkter kräva utsträckning av den politiska medborgarrätten även till Sveriges kvinnor». De orden ha i allt fall för obetydligt över tre år sedan uttalats av en kunglig mun från detta rikets gamla tron. Hur man än uppfattar trontalets statsrättsliga karaktär, borde det väl ändå vara anledning att fästa *något* avseende vid vad som sagts i denna ordning och som absolut motsäger den lära, varifrån konstitutionsutskottets vice ordförande i dag argumenterat.

Däremot har jag svårt att förstå herr Clason, när han i detta sammanhang gör så stor affär av om kvinnorna själva önska politisk rösträtt, ty det måste vara från hans uppfattning klart, att detta är en rent underordnad sak. Gagnar det staten, så slå till! — naturligtvis på detta område som på så många andra. Men då han sökte med siffror uppvisa det felande intresset hos kvinnorna för denna sak, må det dock, för att intrycket icke skall bli starkare än det bör vara, erinras därom, att de kvinnliga rösträttsföreningarnas i någon mån minskade numerär ingalunda är någon isolerad företeelse. Precis samma fenomen inträdde, då männen här i landet kämpade sig fram till politisk rösträtt. Man överdriver icke, om man säger, att vid den tidpunkt, då männen fingo sin rösträtt, det praktiskt taget icke längre existerade någon politisk rösträttsförening här i Sverige. Till den siffersammanställning talaren gjorde av siffrorna 17,000 och 14,000 bör det också påminnas, att år 1914 förekommo 350,000 namn under den petition, vari den kvinnliga rösträtten då begärdes. Över huvud taget är det ju så, att när det är fråga om att effektuera samhällelig rättvisa, går det icke an att avvisa det rättvisa kravet därför att det icke göres med erforderlig styrka gällande av de närmast intresserade. Hade man t. ex. ställt den fordran på de livegna i Ryssland, skulle man med säkerhet i denna stund haft livegenskapen kvar i detta land.

Herr Clason sökte emellertid ett stöd även hos Erik Gustaf Geijer, som trots sitt ivriga förfäktande av personlighetsprincipen i fråga om utövandet av medborgerliga rättigheter dock kom till det resultat, att kvinnan på grund av sin ställning i samhället icke borde ha politisk rösträtt. Det kan antas att den talaren tillmäter en ganska hög auktoritet åt en man, som torde stå honom i politisk uppfattning närmare än Geijer, nämligen justitieministern i den ministär, som satt 1907. Denne har just om denna sak haft ett uttalande, som i viss mån kompletterar det Geijerska. Han anförde då till statsrådsprotokollet: Den nu pågående rörelsen, för att kvinnan må kunna själv bevaka sina egna intressen och äga att lika med mannen deltaga i det offentliga livet, är en yttring av

själva tidsandan och en omedelbar följd av den större självständighet kvinnan alltmera i sin verksamhet kommit att intaga. Jag tror, att ett sådant konstaterande av tidsandans förändring och utvecklingens gång skulle ha haft en stor betydelse även för det resonemang, som Erik Gustaf Geijer på sin tid förde.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Till sist vill jag tillåta mig att ett ögonblick dröja vid en synpunkt, som samme talare berörde, då han vädjade till våra känslor för och våra minnen av en mor, från vilken vi alla dock torde hava det starkaste intrycket av vad en kvinna är, vill och kan. Han gjorde denna påminnelse för att få fram, att en kvinna icke behöver utöva politisk rösträtt, för att hennes människovärde skall bliva fullt och helt erkänt. Det är sant, men det undras mig, mina herrar, om ni inte ifrån edert hem och eder mor bevarat något annat intryck än det, som kan leda fram till den reflexion, som konstitutionsutskottets vice ordförande här gjorde. Jag föreställer mig, att ni samt och synnerligen ifrån er ungdom och er uppväxttid ifrån er mor bevarat minnet av att en kvinna har någonting mer att giva än vad här talats om: känslsamhet, klemighet och oförstånd. Jag är övertygad, att här icke finnes någon, som icke bevarat också det intrycket, att hos kvinnan finnas och ofta finnas andra egenskaper, såsom sparsamhet, organisationsförmåga inom det område, där hon blivit ställd, godhet, ömhet för dem, om vilka hon har att taga omvårdnad. Och, mina herrar, skulle vi inte litet var kunna erkänna i den tid, som nu är, att våra stater och samhällen i närvarande stund mer än något annat erfara behovet av att de bliva verkliga hem för dem, som där bygga och bo. Det är moderlighet, som staterna i närvarande stund behöva. Det är ur statsnyttans synpunkt, som man skall giva kvinnorna rösträtt.

Då tiden var långt framskriden och många talare funnos anmälda, hemställde herr talmannen, att den fortsatta handläggningen av föreliggande utlåtande ävensom behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 202, angående förhöjd livränta för vissa i statens tjänst skadade arbetare eller deras efterlevande; och

nr 262, angående vissa åtgärder för tillgodoseende av befolkningens behov av livsförnödenheter.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande i förskott av viss del av statsbidrag till kostnader för laga skiften inom Juckasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av den inom Landskrona stad belägna ön Gråen;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss eftergift i fråga om gällande villkor för beviljade statsbidrag från allmänna och norrländska avdikningsanslagen;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt ålderstillägg till t. f. byråchefen i domänstyrelsen C. I. Stiernspetz;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift å arrendeavgiften för kronolägenheten Skarnholms kronoäng i Stockholms län;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tänkande av brist i extra anslag för år 1916 till expenser för Sveriges geologiska undersökning;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående eller upplåtande i vissa fall av mark från kronoegendomar;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1918 för egnahemslånefonden;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Skytteanska skolbostället Tärnafors nr 1;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i villkoren för överlåtande till staden Falkenberg av Falkenbergs tullbro;

nr 302, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder för en allmän elektrifiering av landsbygden m. m.:

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsfrönödenheter m. m.;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till landshövdingebostället i Älvsborgs län hörande delen av tomten nr 414 i kvarteret Blomman i Vänersborg;

nr 305, i anledning av väckta motioner i fråga om åtgärder för främjande av trädgårdsodlingen; samt

nr 306, angående utredning i fråga om utveckling och uppehållande av en på inhemska råämnena och naturtillgångar grundad, för landets behov tillräcklig tillverkning av konstgödselmedel m. m.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 285 med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen; och

nr 308, i anledning av väckt motion angående sammanförande av kommunala val till färre valkampanjer.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 62, angående förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.;

nr 63, angående krigstidshjälp under år 1917 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor m. fl.;

nr 64, angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst;

nr 65, angående förslag till lagar om ändrad lydelse av § 23 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.;

nr 66, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst;

nr 67, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa;

nr 68, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskolläraernas änke- och pupillkassa;

nr 69, angående vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

nr 70, angående förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 5, 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

nr 71, angående förslag till ändrad lydelse av 8 och 12 §§ i gällande förordning om krigskonjunkturskatt;

nr 72, angående anslag till försäkringsrådet m. m.;

nr 73, angående förordning om fortsatt tillämpning under år 1918 av förordningen om spirituosaaccis;

nr 74, angående tillfällig höjning av postavgifterna;

nr 75, angående ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten;

nr 76, rörande förordning angående uppbörd och avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 77, angående rätten att till avsalu förskära brännvin;

nr 78, angående vissa ändrade bestämmelser rörande den inrikes postutväxlingen;

nr 79, angående förordning om tillägg till 9 och 10 §§ samt om ändrad lydelse av 14 § 2 mom., 15 § 2 mom. och 16 § 6 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin;

nr 80, angående förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. i förordningen den 6 november 1908, angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 81, rörande förordning om undantag från tillämpningen av förordningen den 25 juli 1912 angående särskild skatt å majs, utländsk potatis samt maniokarot och andra väsentligen lika stärkelserika, tullfria utländska ämnen, använda vid tillverkning av stärkelse; samt

nr 82, angående anvisande av medel till täckande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet år 1917.

Anmälades och bordlades

tredje sammansatta stats- och lagutskottets memorial nr 5, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 62, angående beviljande av medel till särskild ersättning åt tjänstemän hos bevillningsutskottet;

nr 63, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlitade biträden; och

nr 64, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1918 m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

lagutskottets utlåtande nr 68, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 1 § lagen om servitut den 14 juni 1907.

Kammaren åtskildes kl. 5,24 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
